

UNIVERZITA JANA AMOSA KOMENSKÉHO PRAHA

DIPLOMOVÁ PRÁCA

2012

Terézia SOLÁRIKOVÁ

UNIVERZITA JANA AMOSA KOMENSKÉHO PRAHA

Magisterské kombinované štúdium

2010 – 2012

DIPLOMOVÁ PRÁCA

Bc. Terézia Soláriková

Etnické skupiny a ich problémy

Praha 2012

Vedúci diplomovej práce:

PhDr. Edita Ondrišková

COMENIUS UNIVERSITY PRAGUE

Master Combined Study

2010 – 2012

DIPLOMA THESIS

Bc. Terezia Solarikova

Ethnic Groups and their Problems

Prague 2012

The Diploma Thesis Work Supervisor:

PhDr. Edita Ondriskova

Prehlásenie

Prehlasujem, že predložená diplomová práca je mojim pôvodným autorským dielom, ktoré som vypracovala samostatne. Použitú literatúru a ďalšie zdroje, z ktorých som pri spracovávaní čerpala, v práci riadne citujem a sú uvedené v zozname použitej literatúry.

Súhlasím s prezenčným sprístupnením svojej práce v univerzitnej knižnici.

V Kalnej nad Hronom, dňa 09.03.2012

Bc. Terézia Soláriková

.....

vlastnoručný podpis

Pod'akovanie

Týmto by som chcela poďakovať svojej vedúcej diplomovej práce PhDr. Edite Ondriškovej za jej odborné vedenie, metodickú pomoc a cenné rady, ktoré mi poskytla pri jej vypracovávaní.

Anotácia

Diplomová práca sa zaoberá problematikou etnické skupiny a ich problémy. Jej cieľom je hlbšie preniknúť do uvedenej tematiky, poskytnúť širší pohľad na národnostnú menšinu Rómov. Podáva stručný historický prehľad ich odlišnosti, venuje sa školskej politike a špeciálnej edukácie žiakov zo sociálne znevýhodneného a výchovne menej podnetného prostredia. V empirickej časti prezentuje výsledky prieskumu, ktorý bol uskutočnený na základných školách v okrese Levice, cieľom ktorého bolo overiť si teoretické poznatky v uvedenej oblasti.

Kľúčové pojmy

Etnikum. Rómovia. Práva národnostných menšín. Integrácia. Žiak zo sociálne znevýhodneného a výchovne menej podnetného prostredia. Vzdelávací systém. Predškolská výchova. Základné školy. Asistent učiteľa. Nulté ročníky. Multikultúrna výchova.

Annotation

The diploma work deals with the issue of ethnic groups and their problems. Its aim is to deeper penetrate the aforementioned issue, and provide a wider view on nwtional minority of gypsies. It briefly summarises their differences from the historical viewpoint, and deals with school policy and special education of pupils from socially disadvantaged and educationally less stimulating environment. The empiric part describes results of survey made in elementary schools in Levice district, the aim of which was to verify theoretical knowledge in the aforementioned field.

Key terms

Ethnic Group. Gypsies. Rights of national minorities. Integration. Pupil from socially disadvantaged and educationally less stimulating environment. Educational System. Preschool education. Elementary schools. Assistant teacher. Preliminary years. Multicultural education.

OBSAH

ÚVOD	9
 TEORETICKÁ ČASŤ	
1. ETNICKÉ SKUPINY.....	11
1.1 Etnické menšiny.....	13
1.2 Národnostné menšiny.....	18
1.3 Rómovia ako národnostná menšina.....	26
2. HISTÓRIA A PÔVOD RÓMOV	
2.1 Pôvod.....	30
2.2 Rozptyl a usídlenie.....	33
2.3 Migrácia	34
2.4 Rómovia na našom území v 19. storočí a začiatkom 20. storočia.....	36
2.4.1 Rómovia počas II. svetovej vojny.....	38
2.5 Rómsky jazyk.....	40
2.6 Náboženstvo.....	42
2.6.1 Duchovný svet Rómov – narodenie.....	44
2.6.2 Duchovný svet Rómov – svadba.....	45
2.6.3 Duchovný svet Rómov – úmrtie.....	46
3. PROBLÉMY V OBLASTI VZDELÁVANIA RÓMOV.....	48
3.1 Výchova a vzdelávanie rómskych žiakov.....	48
3.2 Vplyv rodičov na výchovu žiakov.....	49
3.3 Vplyv na rozvoj osobnosti rómskeho žiaka.....	51
3.4 Charakteristika rómskeho žiaka	53
4. NÁVRH NA RIEŠENIE Z HĽADISKA ŠKOLSTVA.....	55
4.1 Žiaci so špeciálnymi edukačnými potrebami.....	55
4.2 Koncepcie výchovy a vzdelávanie rómskych žiakov.....	56
4.2.1 Systém vzdelávania Rómov DROMUS	59
4.2.2 Dekáda inklúzie Rómov 2005- 2015.....	63
4.2.3 Strednodobá koncepcia rozvoja rómskej národnostnej menšiny v SR SOLIDARITA- INTEGRÁCIA- INKLÚZIA 2008 – 2013.....	66

PRAKTICKÁ ČASŤ

5. PRIESKUM ADAPTAČNÝCH PROBLÉMOV RÓMSKÝCH ŽIAKOV

V ŠKOLE.....	71
5.1 Cieľ prieskumu a čiastkové ciele.....	71
5.2 Prieskumné hypotézy	71
5.3 Použité metódy, priebeh prieskumu, výber respondentov.....	72
5.4 Analýza získaných údajov z dotazníka.....	74
5.5 Závery z prieskumu a odporúčania pre prax.....	84

ZÁVER.....	87
-------------------	-----------

ZOZNAM POUŽITEJ SLOVENSKEJ LITERATÚRY A ZDROJOV....	88
--	-----------

ZOZNAM ZAHRANIČNEJ LITERATÚRY A ZDROJOV.....	92
---	-----------

ZOZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJOV	94
---	-----------

ZOZNAM TABULIEK A GRAFOV.....	95
--------------------------------------	-----------

ZOZNAM PRÍLOH.....	6
---------------------------	----------

ÚVOD

Motto: *„Ludia sú od prirodzenosti slobodní,
rovní a nezávislí a svojou predurčenosťou
určení na život v spoločnosti“*
(Dematteis In: Hrechová, 2005,s 49)

Život všetkých nás svedčí o tom, že žijeme a vyvíjame sa v spoločnosti. Každá spoločnosť má na nás obrovský vplyv, napriek tomu však nesmieme sa nikdy stať jej prostriedkom. Každý človek je živý a slobodný subjekt, máme svoj cieľ. Naším stredobodom činnosti je láska. Láska je povolaním, láska je našim duševným bohatstvom, nachádzame ju vo vzťahu k svetu.

Národ je ľud, -toto jednoduché slovo znamená „byť pozorný k iným“ a „nechať iných žiť“ nie iba prežiť a živorit'. Vždy musíme pamätať na spolupatričnosť! Vzťah človeka k človeku, k národu alebo národnosti ovplyvňujeme my sami. Byť dobrým znamená: vidieť hodnotu osoby, rešpektovať jedinečnosť každého, uvedomiť si rovnosť práv a povinností.

Pre Rómov a ich deti národná príslušnosť ani geografická poloha nie sú podstatné. Podstatné pre Rómov je rodina, ktorá má veľký význam ako základná sociálna stabilizačná jednotka : v nejstej situácii poskytuje stabilitu a dobré zázemie. Rómsku rodinu nikdy nemôžeme chápať ako určitý počet jedincov, ale ako celok, ktorý voči okoliu vystupuje vždy jednotne. Solidarita spojuje členov rodiny, nikdy nikto neostane sám, ani doma, ani osamotený v samotnom celku rodiny. Navzájom sa ochraňujú a dieťa žije „ponorené“ do života tejto rodiny, veľmi rýchlo sa vyvíja v oblastiach sociálnych kontaktov, skoro vie samostatne jednať a vykonávať nejaké činnosti.

Šesťročné rómske dieťa žijúce v útulnom bezpečí svojej komunity je razom odtrhnuté od rodiny a nešťastné. V škole sa cíti ostrčené, zisťuje, že je iné ako ostatné deti, že vôbec nerozumie čo od neho chcú. Nechápe ako je to možné, že doma je normálny a v škole nie. Často je ponížovaný kvôli predsudkom a ne-

vedomosti spoločnosti a pritom málokto z nás si vie predstaviť skutočné pocity tohto dieťaťa.

Téma diplomovej práce nás zaujala preto, lebo s uvedenou problematikou sa každodenne stretávame pri našej práci. Chceli sme poukázať na dôležitú skutočnosť, že žiaci zo znevýhodneného prostredia majú svoje potreby a práva. Právo na vzdelávanie, na systematické poskytovanie odbornej starostlivosti uplatňovanej vo výchovno- vzdelávacom procese, právo na poskytnutie rovnakých príležitostí, právo na ochranu pred diskrimináciou.

Cieľom predloženej práce je hlbšie preniknúť do problematiky života rómskej národnostnej menšiny. Poukázať na prepojenie rodinného prostredia a procesu špeciálnej výchovy a vzdelávania na školách.

Práca je zložená z dvoch častí – teoretickej a praktickej. Teoretická časť pozostáva zo štyroch kapitol. Prvá kapitola sa zameriava na charakteristiku etnických skupín. Obsah druhej kapitoly je venovaný histórii a pôvodu Rómov. Tretia kapitola popisuje problémy v oblasti vzdelávania Rómov, výchovu a vzdelávanie žiakov zo znevýhodneného prostredia, vplyvy na rozvoj osobnosti rómskeho žiaka. Štvrtá kapitola je zameraná na systémy a koncepcie výchovy, na špeciálnu edukáciu rómskeho dieťaťa. Praktickú časť tvorí prieskum.

Pri písaní diplomovej práce sme poznatky čerpali z odbornej literatúry, publikácií, internetových zdrojov a príslušnej legislatívy. Diplomová práca je určená širokej laickej verejnosti, práca môže prispieť k pochopeniu zmýšľania rómskeho etnika.

1. Etnické skupiny

V uvedenej kapitole špecifikujeme ľudí žijúcich v určitých spoločnostiach, ktoré determinujú ich správanie. Človek ako systém – má svoju osobitnú charakteristiku, ktorá umožňuje jeho vývoj – vývoj osobnosti.

„ Každý človek od narodenia je príslušníkom určitej spoločnosti, rodiny, spoločenskej triedy alebo vrstvy, národného a kultúrneho spoločenstva. Spoločnosť ho podľa svojich predstáv vychováva a každý človek si zhruba osvojí náhľady, postoje a určité formy správania, príznačné pre určité etnikum, vrstvu a pod.“(Pardel, 1970 s.52)

Etnická skupina je spoločenstvom ľudí, ktorí disponujú spoločným názvom, históriou, mýtami, prvkami spoločnej kultúry (náboženstvom, zvykmi a jazykom), väzbou k domovine a vzájomnou solidaritou. (Šmíd, Vaďura, 2007)

Sociologický slovník(Jandourek, 2001) etnickú skupinu označuje ako etnikum, skupinu jedincov, ktorí sa od iných skupín odlišujú svojou etnicitou, súhrnom kultúrnych, rasových, teritoriálnych a jazykových faktorov, tiež svojou históriou, sebaopatím, spoločenským pôvodom a tiež tým, že sú etnicky odlišne vnímaní druhými. Niekedy sa pojem etnikum používa tiež vo význame národnej menšiny, ktorých kultúra sa líši od kultúry väčšinovej, ale etnikum nie je stotožnené národom. Na rozdiel od rasy príslušníci etnika nemajú také fyzické znaky, ktorými by sa výrazne líšili od príslušníkov väčšiny. Dôležitejším je skôr odlišnosť hodnôt, noriem, chovania a jazyka. Znaky, ktoré príslušníci etnika považujú pre seba za charakteristické, sa niekedy nazývajú etnickým vedomím.

Podľa definície, ktorú môžeme použiť ako všeobecne platnú podľa viacerých autorov má etnická skupina tieto atribúty:

- a) spoločné meno, označenie, ku ktorému sa jej členovia hlásia,
- b) mýtus spoločných predkov (môže byť skôr vymyslený ako fakticky podložený); dôležitá je predstava spoločného pôvodu v čase a v priestore, čo etnickej skupine poskytuje pocit aktívne príbuznosti

- c) zdieľaná historická pamäť, spoločné spomienky na minulosť, obsahujúca hrdinov, udalosti, ich významné osobnosti tiež s nimi spojená úcta,
- d) prvky spoločnej kultúry, ktoré nemusia byť špecifikované, ale väčšinou s jedná o náboženstvo, zvyky alebo jazyk,
- e) väzba na rodnú zem, čo ale nemusí znamenať že etnická skupina na nej skutočne sídli; napr. Židia v Spojených štátoch cítia hlboké puto k Izraelu ako kolíske vlastnej kultúry. (Šmíd, Vaďura, 2007)

Ďalej autori(tamtiež) upresňujú, že termín „eticita“ sa prvýkrát objavil v Oxfordskom náučnom slovníku v roku 1953. Základný spor sa viedol v 70. a 80. rokoch, ktorý sa týkal otázky, či je etnicita vrodenu a nemennou charakteristikou jedinca, ktorá vzniká narodením a je imanentná každému človeku po celú dobu jeho existencie, alebo sa jedná o premenlivý koncept, ktorý vzniká v priebehu života, socializácie a učenia, v prípade potreby môže byť zmenená vplyvom spoločnosti.

Vašečka (2006) upresňuje, že etnická skupina je historická skupina ľudí, charakterizuje ich vedomie spoločnej kultúry, ako aj skupinovú väzbu, ktorej základom je územná pospolitosť spoločných historických skúseností, pocit cudzosti voči iným a vlastný osobný názor. Etnická skupina sa reprodukuje prevažne prostredníctvom endogamných stavieb a odovzdávaním svojej kultúry a tradícií ďalším generáciám.

O etnickej skupine hovorí v tom najširšom zmysle Max Weber, ktorý etnickou skupinou nazval takú skupinu, ktorú konštituuje predovšetkým viera v spoločný pôvod, ale nie je to skupina, ktorá by sa opierala o rodinné vzťahy. Preto Weber zdôrazňuje, že takáto viera plní v etnickej skupine úlohu sociálnej väzby, a to bez ohľadu na to, či je v zhode s realitou a v akej miere pokrýva väzba medzi členmi skupiny skutočne existuje. (tamtiež)

1.1 Etnické menšiny

Etnické menšiny na Slovensku sú príslušníkmi iných národov rás, náboženstiev. Združujú sa do vlastných kultúrno - spoločenských organizácií a takýmto spôsobom sa snažia zapojiť do života majoritného obyvateľstva.

Židia

Najmenej početnou etnickou menšinou je židovská menšina, to aj napriek faktu, že jej historické väzby na Slovensku patria medzi najvýraznejšie.

Náboženské a etnické spoločenstvo žijúce rozptýlené po celom území Slovenska s najväčšou koncentráciou na západnom a východnom Slovensku. Prvé správy o židovských obchodníkoch pochádzajú z 10. storočia. Najstaršie známe židovské osady boli v mestách Nitra, Trnava a v Bratislave. Židia boli hneď od začiatku spoločensky a politicky diskriminovaní. Platili pre nich osobitné štátne a cirkevné predpisy (napr. nesmeli vlastniť pozemky). Ich izolácia prispela k vzniku rôznych povier (napr. o používaní kresťanskej krvi pri výrobe macesu, o zneučťovaní kresťanských symbolov a o obrovskom bohatstve). Tieto predstavy a osobitosť židovského jazyka a sviatkov vyvolávali antisemitické nálady, ktoré vyvrcholili v období druhej svetovej vojny vyvlastňovaním židovského majetku (arizácia) a vyhodením mnohých Židov. V roku 1921 žilo na území Slovenska 135 918 Židov, v roku 1950 už len 7 476. Podľa odhadu sa v súčasnosti hlási k židovskému náboženstvu asi 3 000 osôb. Židia sa zaoberali najmä obchodom, peňažníctvom, liečením, právom a drobnými remeslami. Najbohatší boli bankári, továrnici a veľkostatkári. V materiálnej kultúre sa od ostatného obyvateľstva líšili najmä stravou (kóšer jedlá) a oblečením (napr. typický klobúk, pajesy a modlitebný šál). Z tradičných zvykov patrila k najzaujímavejším obriezka po narodení, sobáš, v ktorom sa zachovali mnohé prvky kupovania nevesty, a pohreb. Jedným z jeho typických znakov bolo viditeľné natrhnutie odevu na znak smútku. Múzeum venované židovskej kultúre sa nachádza v Bratislave. (Ondrejka, 2003)

Najhorším dejinným obdobím pre židovskú menšinu bolo obdobie druhej svetovej vojny, keď sa akékoľvek spájanie so židovskou komunitou chápalo ako trestuhodný prečin. Až do roku 1989 bolo pre túto menšinu nežiaduce, aby

svoju národnostnú príslušnosť oficiálne zverejňovala. (Slovensko kultúrny profil, 2011)

Základné princípy judaizmu. - Judaizmus predstavuje monoteistické náboženstvo, ktorého princípy sú v Tóre (Starý zákon). Obsahuje aj 613 micvot (príkazov a zákazov), ktoré určujú spôsob života veriacich od narodenia až do smrti.

Vývoj po novembri 1989 ukázal smerovanie slovenského židovstva. Vzrástol záujem o spoločenské a kultúrne podujatia, kým regionálne aktivity charakterizuje minimálna účasť.

Súčasná Slovensko. - Židovské vzťahy majú rôznu podobu. Na jednej strane vidno úsilie oficiálnych štruktúr i časti občanov nezabúdať na tragédiu holokaustu. Na druhej strane negatívne pôsobia občasné prejavy antisemitských hesiel a vandalizmus na cintorínoch, tiež rôzne grafity s fašistickými symbolmi. (Salner In: Fülloková, Hasna, 2009)

Číňania

Stotožňujeme sa tvrdeniami odborníkov, ktorí zdôrazňujú, že Číňania sa vo väčšom počte objavili na území Slovenska až po roku 1989. V 90- tých rokoch bol počas ekonomickej transformácie veľký záujem o lacné ošatenie, obuv a iný spotrebný tovar, ktorý čínsky prisťahovalci dovážali z Číny a predávali na tržniciach. Niektorí Číňania žijú na Slovensku takmer dvadsať rokov, mnohí z nich získali štátne občianstvo, možno ich pravidelne stretnúť v mnohých častiach Slovenska. Môžeme povedať, že čínska komunita na Slovensku sa už aspoň čiastočne stabilizovala.

Späťosť so Slovenskom dokazuje fakt, že deti čínskych migrantov študujú v slovenských školách. Jedným z dôvodov je aj ochota slovenských škôl prijímať deti cudzincov. Aj napriek tomu Číňania dnes na Slovensku žijú pomerne izolovane. Dôvodom je ich veľká pracovná vyťaženosť. Dôležitú úlohu tu zohráva aj jazyková bariéra, takisto je pre Slovákov veľmi náročné zvládnuť čínštinu, pre Číňanov je zložitá naučiť sa komunikovať slovensky. Väčšina dospe-

lých Číňanov žijúcich na Slovensku zvládnu iba najzákladnejšiu slovnú zásobu, a tak napr. pri komunikácii s úradmi využívajú tlmočníkov.

Na rozdiel od známych obrazov čínskych štvrtí (Chinatown) v Amerike či západnej Európe, Číňania na Slovensku netvorí ucelenú komunitu. Vo veľkých mestách ako Bratislava a Košice bývajú v rôznych mestských častiach, skôr môžeme nájsť viacero čínskych obchodov a prevádzok na jednom mieste.

Aj keď nemôžeme hovoriť o bezproblémovej integrácii obyvateľov čínskeho pôvodu do slovenskej spoločnosti, nemôžeme ich ani označiť za obyvateľov žijúcich na okraji spoločnosti. Nedávny výskum Slovenského strediska pre ľudské práva (SSLP) zameraný na integráciu detí cudzincov v základných školách v Bratislave a okolí, potvrdil celkovú snahu čínskych imigrantov začleniť sa do spoločnosti.

Číňania sú hrdí na svoju kultúru, ktorá patrí medzi najstaršie a najznámejšie kultúry sveta. O náboženstve Číňanov na Slovensku máme málo informácií. V Číne sa veľa ľudí hlási k ateizmu, najmä pod vplyvom desaťročí vlády komunistickej strany. Oficiálne je ČĽR povolené hlásiť sa len k niektorým náboženstvám a náboženské aktivity sú kontrolované, aj keď sa od začiatku osemdesiatych rokov sa náboženský život výrazne obnovil. Niektorí Číňania na Slovensku sú príslušníci katolíckej cirkvi. (Pleschová, Plesch In: Fülloková, Hasna, 2009)

Vietnamci

Vittek (In: Fülloková, Hasna, 2009) píše: Vietnamci patria na Slovensku medzi nové etnické menšiny. Migrácia Vietnamcov do bývalého Československa sa začala až v päťdesiatych rokoch v rámci ekonomickej a kultúrnej spolupráce. Do roku 1983 prišli tri vlny vietnamských imigrantov. V roku 1983 v Československu žilo viac ako 35 000 Vietnamcov. V roku 1990 dohody zanikli a veľká časť Vietnamcov sa vrátila do Ázie. Do roku 1989 bola migrácia výsledkom spolupráce socialistických štátov, teraz je to záležitosť individuálnych rozhodnutí. Hlavným dôvodom migrácie sú ekonomické a politické rozdiely medzi Vietnamom a Slovenskom. Migranti pochádzajú predovšetkým zo

severnej časti krajiny a z vidieka. U nás pracovali na miestach, o ktoré nemala väčšinová populácia záujem- v obuvníckom, textilnom, potravinárskom a strojárskom priemysle. Na území Slovenska dnes žije 3 až 5 000 Vietnamcov.

Vietnamská etnická menšina je vo vzťahu k väčšinovému obyvateľstvu uzavretá. V rámci vlastnej komunity však fungujú silné sociálne siete, čo im prináša výhody k dosiahnuteľnému vzdelaniu a širšie možnosti neskoršieho zamestnania. Vietnamci spolu s Číňanmi vytvorili na Slovensku zvláštnu ekonomickú skupinu, ktorá ovládla stánkový predaj na trhoviskách predovšetkým textilnými výrobkami.

Na Slovensku už vyrastá druhá generácia Vietnamcov. Deti navštevujú slovenské školy, nemusia bojovať s jazykovou bariérou ako generácia ich rodičov.

Komunitný život Vietnamcov organizuje Vietnamská komunita na Slovensku – občianske združenie Vietnamcov z celého Slovenska. Komunita má okolo 500 členov a organizuje pomoc krajanom v SR i vo Vietname. (Slovensko kultúrny profil, 2011)

Moslimovia

Ide najmä o početnejšie skupiny príslušníkov islamu, ktorí na územie Slovenska prišli z oblasti Blízkeho východu, alebo u krajín bývalej Juhoslávie. Ich integrácia sa v posledných rokoch zlepšila a svoju kultúru a náboženstvo prezentujú aj prostredníctvom internetu. Pracujú vo svojich vlastných spolkoch (Islamská nadácia na Slovensku, Združenie priateľov islamskej literatúry). (Slovensko kultúrny profil, 2011)

Fülloková, Hasna, (2009) uvádzajú, že v súčasnosti žije na Slovensku približne 5 000 moslimov rôznych etník a národností, k nim patria aj slovenskí konvertiti. Tunajší moslimovia sú predovšetkým podnikatelia, lekári a iní odborníci roztrúsení po celom Slovensku. Sme jedinou krajinou v rámci EÚ, ktorá nemá mešitu ani islamské kultúrne centrum. Túto skutočnosť intenzívne vnímajú samotní moslimovia, keďže nemajú dôstojný priestor na spoločné

modlitby, spoločenské akcie a možnosti na rozvíjanie multikultúrneho a medzináboženského dialógu.

Moslim sa svojim vzhľadom vôbec nelíši od domáceho majoritného obyvateľstva. Na rozdiel od moslimky, ktorá nosí šatku (hidžáb) a tým sa stáva okamžitým identifikačným prvkom. Moslimovia žijúci na Slovensku žijú bežným životom a snažia sa udržiavať medzi sebou priateľské vzťahy. Osobitnú skupinu tvoria dva významné sviatky.

Prvý sviatok je pri príležitosti skončenia pôstneho mesiaca Ramadánu Íd al-Fitr. Po mesačnom odriekaní je možnosť si dopriať zaslúžené delikatesy. Počas týchto dní sa ľudia navštevujú, obdarúvajú. Najväčšiu radosť majú deti, ktoré dospelí rozmaznávajú darčekom alebo peniazmi. Významným prvkom tohto sviatku je charita a zvyk podeliť sa s chudobnými a zabezpečiť aj im pekné sviatky.

Druhý sviatok je Í dal- Adha- vyvrcholenie púte v Mekke. Pre moslimov výnimočná príležitosť, ktorá sa opakuje každý rok. Sviatok obetovania a poslušnosti voči Bohu. Rodina zasadne pri sviatočnom obede, opäť nechýbajú darčeky a veselosť.

Cez tieto sviatky sa provizórna modlitebňa naplní moslimmi z celého Slovenska pochádzajúcich z rôznych častí sveta. Vedľa seba skláňajú hlavy vo viere v toho istého Boha Albánci, Kurdi, Arabi, Turci, Afganci, Slováci a iné etniká. Tým sa napĺňa myšlienka jednotnosti a rovnosti v islame.

Islamofóbia sa dnes v členských štátoch EÚ považuje za veľmi vážny problém. V dôsledku strachu a predsudkov sa samotní moslimovia stávajú obeťami rasizmu, xenofóbie, diskriminácie až vytlačenia na perifériu spoločnosti.

Iné menšiny

Na Slovensku sa aktivizuje aj komunita afrických spoluobčanov. Združenie, ktoré zastrešuje týchto príslušníkov sa nazýva OZAS (Občianske združenie Afričanov na Slovensku). Jeho hlavnou snahou už niekoľko rokov je predovšetkým podpora upevňovania vzťahov medzi komunitou a majoritným obyvateľstvom.

Záujmy afganskej komunity na Slovensku od roku 1997 presadzuje a rozvíja Zväz Afgancov na Slovensku a Občianske združenie Afganská komunita. Ich členmi sú občania Slovenskej republiky afganského pôvodu a štátny príslušníci Afganistanu s trvalým pobytom na území SR.

Na Slovensku v posledných rokoch vznikla aj mimovládna rozvojová organizácia združujúca migrantov z portugalsky hovoriacich (lusofónnych) krajín žijúcich v SR (PLOP Slovakia). Jej hlavným cieľom je podpora šírenia informácií a vykonávanie zahraničnej rozvojovej pomoci a spolupráce najmä s krajinami Afriky, ale i Latinskej Ameriky a Ázie. Pracuje na upevňovaní identity afrických migrantov žijúcich na Slovensku prostredníctvom realizácie viacerých výstav afrických umeleckých diel, módnych prehliadok afrických odevov, ukážkami z gastronómie a tanečnými vystúpeniami.

Okrem tohto žijú na Slovensku aj Kórejci (Kórejský kresťanský zbor na Slovensku), Kubánci, Čechenci, Indovia, Pakistanci. (Slovensko kultúrny profil, 2011)

1. 2 Národnostné menšiny

Jirásková, Pospíšil, Sulitka: In Šišková, (2008) uvádzajú, že charakteristickým znakom národnostných menšín je predovšetkým výrazné národnostné vedomie a rôznorodá fixácia na materský národ, s ktorým ho spájajú historické a kultúrne tradície. Z kultúrno-antropologického hľadiska je národnostná menšina spoločenstvo ľudí spoločne zdieľajúce etnické, kultúrne a jazykové znaky, ktoré sú odlišné od väčšiny obyvateľov štátu prejavujúce spoločné želanie byť považovaní za národnostnú menšinu v záujme uchovávania a rozvíjania vlastnej identity, kultúrnych tradícií a materinského jazyka. (

V medzinárodných dokumentoch sa používa pojem etnická, náboženská a jazyková menšina. Ich definovanie sa obmedzuje na všeobecné konštatovanie, že sa jedná o skupinu osôb odlišujúcich sa od väčšiny, alebo od ostatnej populácie štátu, oproti ktorej je pravdaže počtom menšie. (tamtiež)

Definícia F. Capotortiho(In Šišková, 2008) zvláštneho spravodajcu pri Komisii pre ľudské práva OSN je z roku 1951, ktorá sa často pripomína

a uvádza, že národnostná menšina je „ skupina osôb, ktorá je na rozdiel od ostatného obyvateľstva štátu početne menšia, nezaujíma vedúce postavenie a jej príslušníci – občania tohto štátu- vykazujú v etnickom, náboženskom alebo jazykovom ohľade znaky, ktoré sa odlišujú od ostatného obyvateľstva. Vykazujú prinajmenšom implicitne pocit spolunáležitosti zameranej na zachovanie vlastnej kultúry, vlastných tradícií, vlastného náboženstva alebo vlastného jazyka.“

Rada vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť zaujíma a vypracováva stanoviská k vnútroštátnemu plneniu medzinárodných záväzkov Slovenskej republiky v oblasti ochrany ľudských práv, predovšetkým záväzkov vyplývajúcich z medzinárodných dohovorov vrátane súvisiacich protokolov ratifikovaných Slovenskou republikou a zmlúv o ľudských právach a základných slobodách, ktorých je Slovenská republika zmluvnou stranou. Prerokúva všetky návrhy správ o plnení medzinárodných dohovorov ratifikovaných Slovenskou republikou a zmlúv o ľudských právach, ktorých je Slovenská republika zmluvnou stranou. (Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť – úvodná stránka)

Na Slovensku sa k národnostným menšinám podľa výsledkov realizovaného sčítania obyvateľstva v roku 2001 hlásilo 13,1 % obyvateľov. Najväčší podiel z nich predstavujú príslušníci maďarskej menšiny viac ako 500 tisíc obyvateľov (9,7 %). Druhou najpočetnejšou je rómska menšina, ku ktorej sa prihlásilo 89 920 obyvateľov (1,7%), podľa viacerých výskumov a odhadov odborníkov na Slovensku žije 300 000 až 400 000 Rómov. K českej menšine sa hlásilo 0,8 % obyvateľov, k rusínskej 0,4 %, k ukrajinskej 0,2 % a k nemeckej 0,1 %. Menšie počty sa prihlásili k ďalším národnostiam a to k poľskej, židovskej, moravskej, chorvátskej, srbskej, bulharskej, ruskej. (Dostál, 2002)

Ondrejka, (2003) upresňuje, že Maďari začali do Európy prichádzať od roku 862 a definitívne sa v Karpatskej kotline usadili v roku 896. Od obyvateľov Slovienov prebrali viaceré zvyky, poľnohospodárske techniky a veľa slovných výrazov.

Cigáni (Rómovia) sa na území Slovenska po prvý raz spomínajú v roku 1322 na Spiši. Postupne sa usídlili po celom Slovensku, pričom najväčšiu koncentráciu dosiahli v jeho východnej časti.

V 15. až 17. storočí sa osídľovali horské oblasti severného a stredného Slovenska pastierskym obyvateľstvom, boli to najmä Rumunmi a Rusínmi. Nábožensky tolerantnejšie prostredie priviedlo na územie Slovenska príslušníkov radikálneho nábožensky- sociálneho hnutia, kalvínskej odnože reformácie habánov, ktorí pochádzali najmä z Porýnia, zo Švajčiarska, z Bavorska a Rakúska. Usadili sa koncom 16. storočia zväčša na Záhorí.

V tomto období na západné Slovensko prišli aj Chorváti, ktorí zo svojich domov utiekli pred tureckým nebezpečenstvom.

Koncom 19. storočia sa na Slovensko dostali skupiny bulharských obchodníkov a pestovateľov zeleniny, ktorí sa usadili najmä v mestách.

Po vzniku Československa v roku 1918 prišli na územie Slovenska Česi, ktorí sa rozptýlili po celom území, a Ukrajinci, ktorí sa na východnom Slovensku sformovali pod politickým tlakom z pôvodných Rusínov

Národnostné menšiny žijúce na území Slovenska majú okrem jazyka aj vlastné zvyky, kroje a piesne. Spolužitie so slovenským národom ovplyvňuje ich kultúru, vďaka čomu získava osobitný ráz, ktorým sa v detailoch líši od kultúry národa, z ktorého vzišla.

Občanom Slovenska patriacim k národným menšinám alebo etnickým skupinám sa, za podmienok ustanoveným zákonom, zaručuje okrem práva na osvojenie si štátneho jazyka aj právo na vzdelanie v ich jazyku, tiež právo používať ich jazyk v úradnom styku, právo zúčastňovať sa na riešení vecí týkajúcich sa národnostných menšín a etnických skupín. (Slovensko kultúrny profil, 2011)

Postavenie národnostných menšín v Slovenskej republike komplexne upravuje Ústava Slovenskej republiky. Všetky práva národnostných menšín a etnických skupín tvoria samostatný štvrtý oddiel Ústavy SR. V zmysle článku 12 sú základné práva a slobody zaručené na území Slovenskej republiky všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické a iné zmýšľanie, sociálny alebo národný pôvod, príslušnosť k etnickej

skupine alebo národnosti, majetok, rod alebo iné postavenie. Nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, znevýhodňovať, ale ani zvýhodňovať. Každý má právo slobodne rozhodovať o svojej národnosti. V zmysle článku 33 a 34 Ústavy príslušnosť k akejkoľvek národnostnej menšine alebo etnickej skupine nesmie byť nikomu na ujmu.(Ústava SR)

Zároveň sú práva národnostných menšín a etnických skupín chránené aj inými zákonmi a medzinárodnými iniciatívami. Jednou z najvýznamnejších je Rámcový dohovor na ochranu národnostných menšín, ktorý sa prijal uznesením NR SR č. 128 z 21. júna 1995 a vstúpil do platnosti 1. februára 1998.

Dohľad nad dodržiavaním práv národnostných menšín a etnických skupín, ako aj vytvorenie podmienok na rozvoj ich kultúry a jazyka, má v kompetencii Úrad vlády SR.

Maďarská národnostná menšina

Maďarská národnostná menšina je najpočetnejšou národnostnou menšinou na Slovensku. Jej príslušníci žijú na juhu Slovenska pozdĺž štátnej hranice s Maďarskom. Prvý predkovia Maďarov prišli na územie Slovenska na prelome 9. a 10. storočia. V 10. storočí sa usadili v Karpatskej kotline, kde postupne vybudovali uhorský štát, do ktorého patrilo aj Slovensko. Po vzniku Československa sa Maďari ocitli v postavení národnostnej menšiny. Podľa štatistických údajov na území Slovenska v roku 1910 žilo 885397 Maďarov, v roku 1930 ich bolo 571 952, v roku 1991- 567 296 a v roku 2001 – 520 528. Hlavné oblasti osídlenia sú na Žitnom ostrove medzi Malým Dunajom a Váhom, pozdĺž dolného toku Hrona a Ipľa, v okolí Nitry, tiež v dolnom Gemeri a južne od Košíc v doline Bodrogu a Tisy. Sú to oblasti úrodných nížin, ktoré sú bohaté na vodné toky a možnosti rybolovu, avšak bez významnejšieho priemyslu. Maďari žijúci na Slovensku si dlhšiu dobu udržiavali mnohé tradičné prejavy materiálnej kultúry najmä v odeve a staviteľstve. Pre ich duchovnú kultúru je charakteristické zachovávanie niektorých obyčají, ktoré na území Maďarska už dávno zanikli (napr. obchôdzky spojené s vinšovaním s bohatým repertoárom bala-

dických piesní). Piesne a tance sa zbierali najmä prostredníctvom Csemadoku (Spoločný a osvetový zväz Maďarov na Slovensku). (Ondrejka, 2003)

Z politického hľadiska je maďarská menšina na Slovensku jedinou národnostnou menšinou, ktorá má svojich zvolených zástupcov v Národnej rade SR (Most- Híd).

Česká národnostná menšina

Národnostná menšina žijúca rozptýlene po celom území Slovenska. V roku 1991 sa ich hlásilo k menšine 52 884 a v roku 2001 – 44 620. Pri Čechoch na Slovensku nemožno hovoriť o svojskej národnej kultúre, pretože sa sami nepovažujú za národnostnú menšinu. Istý čas si zachovávali piesňový repertoár, na ktorý boli zvyknutí v pôvodnom bydlisku. V medzivojnovom období zakladali spolky y organizácie, ktoré boli v českých krajinách bežné už v 19. storočí a tým pozitívne ovplyvnili spolkový život na Slovensku. Do týchto spolkov vstupovalo aj slovenské obyvateľstvo (Sokol, besedy). (Ondrejka, 2003)

Stotožňujeme sa tvrdeniami odborníkov, ktorí zdôrazňujú, že česká menšina sa odlišuje od ostatných menšín žijúcich na území Slovenska, keďže nevznikla osídlením regiónov. Prítomnosť Čechov na Slovensku je historickou skutočnosťou, ktorá súvisela s dejinným vývojom Slovenska a to už od stredoveku. Na rôzne dlhý čas sa tu usádzali individuálne rodiny, skupiny ľudí, náboženský exulanti, prichádzali sem rôzni odborníci, špecialisti do rozvíjajúceho sa priemyslu, predstavitelia inteligencie, ale aj zamestnanci do rôznych štátnych úradov a inštitúcií. To, že dnes sú národnostnou menšinou sa stalo vskutku následkom vzniku Slovenskej republiky až po roku 1993, keď došlo k rozdeleniu dovtedy spoločného štátu Čechov a Slovákov.

Najväčšia koncentrácia občanov českej národnosti sa sústreďuje v Bratislave, v Trenčíne, Zvolene a Košiciach. Pracujú v Českom spolku na Slovensku, ktorý má svoje regionálne pobočky po celom Slovensku a tiež v Slovensko- českom klube v Slovenskej republike. Spolky sa sústreďujú na realizovanie aktivít, ktoré súvisia s uchovávaním materinského jazyka, českej

kultúry, tradícií, zvykov, rozvoja spoločenského a kultúrneho života. (Slovensko kultúrny profil, 2011)

Nemecká národnostná menšina

Ondrejka, (2003) píše, o nemeckej národnostnej menšine pôvodne žijúcej v troch jazykových oblastiach na západnom, strednom a výchovnom Slovensku. Prví nemeckí kolonisti prišli na územie dnešného Slovenska na pozvanie uhorských kráľov v druhej polovici 12. storočia. Sústredili sa v okolí Bratislavy a v Banskej Štiavnici, v 13. storočí smerovali na Spiš. V stredoveku vytvorili na Slovensku vďaka súdržnosti a ekonomickej sile najbohatšiu časť mestského obyvateľstva. V roku 1910 žilo na Slovensku 198 755 Nemcov, v roku 1930 – 148 214 a v roku 1991 už len 5 629. Koncom 19. storočia po úpadku baníctva sa časť nemeckého obyvateľstva venovala poľnohospodárstvu, časť pracovala na železnici a v priemysle. Pretože vo väčšine šlo o mestské obyvateľstvo, ľudová kultúra nemeckej národnostnej menšiny nezanechala hlbšie stopy.

Ťažkým obdobím pre nemeckú menšinu sa stal rok 1945, keď bolo zo Slovenska odsunutých približne 140 tisíc Nemcov. Po tomto roku sa stala jedinou menšinou, ktorá bola zbavená svojich občianskych práv a ktorá nesmela používať svoj jazyk na verejnosti až do roku 1989. Nemecká menšina obnovila svoju kultúrnu tradíciu a založila vlastné kultúrne asociácie a spolky. (Slovensko kultúrny profil, 2011)

Chorvátska národnostná menšina

Národnostná menšina žijúca na Slovensku od 16. storočia v troch malých enklávach v okolí Bratislavy. Bezprostrednou príčinou ich príchodu na naše územie bola turecká expanzia. Vzhľadom na rečovú a etnickú príbuznosť Chorváti do veľkej miery splynuli so slovenským obyvateľstvom. Z tradičnej kultúry si zachovali ľudové piesne a krátke slovenské útvary. Oficiálne si chorvátsku národnosť priznáva len chorvátske obyvateľstvo v Devínskej Novej

Vsi, Jarovciach a Čunove, ktoré sú mestskými časťami Bratislavy. (Ondrejka, 2003)

Bulharská národnostná menšina

Ondrejka (2003) uvádza, že príslušníci bulharskej národnosti začali prichádzať na dnešné územie Slovenska od konca 19. storočia z ekonomických dôvodov. Boli známi najmä produkciou a predajom zeleniny. Pri krátkodobom alebo sezónnom pobyte si zachovali jazyk, pravoslávne náboženstvo, spôsob obliekania, obyčaje aj folklór. Bývali spoločne, stravovali sa a pracovali. Po čase pri dlhodobom pobyte splynuli so slovenským obyvateľstvom a postupne stratili svoje identifikačné znaky. Od svojho príchodu na naše územie si zakladali vlastné kultúrne spolky a kluby.

Ukrajinská národnostná menšina

Národnostná menšina žijúca rozptýlene prevažne v severovýchodnej časti Slovenska. Sformovala sa z pôvodných obyvateľov – Rusínov po druhej svetovej vojne pod vplyvom tzv. ukrajinizácie. Tieto skutočnosti viedli k vzniku inštitúcií a zariadení, ktoré mali vo svojom názve uvedené, že sú ukrajinské (divadlo, rozhlasové vysielanie, múzeum, folklórne slávnosti). V roku 1961 žilo na Slovensku podľa oficiálnych údajov 35 411 Ukrajincov, v roku 1991 – 13 281 a v roku 2001 – 10 814. (Ondrejka, 2003)

Rusínska národnostná menšina

Ondrejka (2003) vo svojej štúdii uvádza, že rusínska národnostná menšina je etnické spoločenstvo žijúce v severovýchodnej časti Slovenska. Osídlenie Rusínmi sa začalo v 11. storočí a trvalo v rámci valašskej kolonizácie do 17. storočia. Latinské pramene Rusínov nazývajú Rutheni. Základné skupiny Rusínov tvorili poddaní sedliaci pôvodne pravoslávneho vierovyznania, z ktorých mnohí prešli ku gréckokatolíkom. Počas socialistického zriadenia sa objavila

snaha preformovať Rusínov na Ukrajincov, ale veľká časť Rusínov si zachovala vlastné národné uvedomenie. Ich počet v roku 1910 bol 96 528, v roku 1930 – 90 824, v roku 2001- 24 201. Najvýznamnejším prejavom rusínskej kultúry sú drevené kostolíky s ikonami, ktoré mnohé vyhlásili za národné kultúrne pamiatky. Osobitosťou rusínskeho folklóru sú najmä veľkonočné obradové tance (chorovody), vianočné tance (koľadky), svadobné piesne, uspávanky. (Ondrejka, 2003)

Moravská národnostná menšina

Moravská menšina patrí k najmenším etnickým menšinám na Slovensku. Záujmy moravskej menšiny na Slovensku zastupoval do roku 1994 Spolok Moravanov na Slovensku, ktorý vykazoval svoju činnosť v oblasti Nitry a Prievidze, vydával aj vlastné periodikum – Moravský hlas. Od roku 2004 činnosť spolku postupne zanikala. V roku 2007 pôvodný spolok nahradilo občianske združenie – Moravský kultúrny zväz. Činnosť tejto menšiny sa zameriava najmä na nadväzovanie na najdôležitejšie historické, kultúrne a spoločenské veľkomoravské tradície národov Moravy a Slovenska., vrátane cyrilometodských tradícií. (Slovensko kultúrny profil, 2011)

Poľská národnostná menšina

Podľa posledného sčítania obyvateľstva v roku 2001 žije na území Slovenska približne 2600 občanov, ktorí sa hlásia k poľskej národnosti. Poľská menšina je značne integrovaná so slovenskou spoločnosťou, s občanmi sú vytvorené dobré vzťahy, no aj napriek tomu pravidelne organizuje vlastné kultúrne podujatia, ako sú Dni poľskej kultúry a Stretnutie poľskej mládeže. (Slovensko kultúrny profil, 2011)

Ruská národnostná menšina

Najväčší počet Rusov na územie Slovenska prišiel v roku 1917 po revolúcii v Rusku. Boli to väčšinou predstavitelia ruskej inteligencie, ktorí sa nestotožnili s cieľmi revolúcie. V tomto období začali vznikať aj ich prvé organizované spolky. Momentálne príslušníkov ruskej menšiny združuje Zväz Rusov na Slovensku, ktorý vydáva aj mesačník V meste. (Slovensko kultúrny profil, 2011)

1.3 Rómovia ako národnostná menšina

Rómovia patria po Maďaroch k druhej najväčšej národnostnej skupine. Etnické spoločenstvo žijúce rozptýlene po celom území Slovenska s najväčšou koncentráciou v jeho východnej časti. Po prvý raz sa Rómovia spomínajú v roku 1322 na Spiši. V samostatných osadách na perifériách sídiel žili do polovice 20. storočia, kde si zachovali archaické obydlia (zemnice a polozemnice). Kočovný Rómovia žili v stanových obydliach a vo vozoch prikrytých plachtami. Nikdy nebol ich presný počet známy, pretože pri sčítaniach sa často hlásia k maďarskej alebo slovenskej národnosti. V roku 1921 sa ich prihlásilo 7 284, v roku 1931 – 26 956, v roku 1980 na území Československa až 199 853, v roku 1991 – 75 802 a v roku 2011 – 89 920 (ich počet sa odhaduje na viac ako 300 000). (Ondrejka, 2003)

Najsmutnejšou kapitolou novodobých rómskych dejín je obdobie druhej svetovej vojny. „Norimberské rasové zákony“ vydané v roku 1935 a na ne naväzujúce ďalšie vyhlášky klasifikovali Rómov – podobne ako Židov, černochoch, telesne a mentálne postihnutých – ako element zabraňujúci čistote rasy, viedlo to ku hromadnému vyvražďovaniu týchto skupín obyvateľstva predovšetkým vo vyhladzovacích koncentračných táboroch.

Veľké presídľovanie Rómov nastalo po skončení druhej svetovej vojny do českých krajín. Rómovia tam nachádzali lepšie bývanie než v rómskych osadách a možnosť sa zamestnať. Českí Rómovia sa z nacistických koncentračných táborov väčšinou nevrátili, veľká časť Rómov žijúcich v Čechách pochádza zo Slovenska. Za druhú etapu migrácie Rómov do českých krajov môžeme považovať

50 –te roky, keď odchádzali do priemyselných centier Čiech. Náhle zmeny životného štýlu z vidieckeho na mestský, ako aj Ďalšie životné zmeny predovšetkým v súvislosti so zamestnanosťou, rómskym rodinám často spôsobovali veľké problémy a s novou realitou sa vyrovnávali ťažko.

Významným medzníkom rómskych dejín sa stal rok 1989. Po novembrových udalostiach vznikla prvá rómska politická strana – Rómska občianska iniciatíva. Neskôr ďalšie strany a kultúrne zväzky.

Život v rómskych osadách a getách je poznačený materiálnou chudobou. Nedostatočná hygiena, zhoršujúca sa zdravotná situácia, ale aj sociálne vylúčenie sa stáva dennou tragédiou rodín. Táto rómska populácia predstavuje skupinu s najnižšou úrovňou vzdelania. Rómovia získavajú vzdelanie a sú vychovávaní v školách, ktoré odrážajú potreby a úroveň majority. Rómske deti sa tak musia konfrontovať s nedostatočným ovládaním vyučovacieho jazyka, s absenciou niektorých základných znalostí, ktoré školský systém pokladá za samozrejmé.

Nezamestnanosť Rómov sa odhaduje na 60 až 80 %. Na Slovensku sú lokality prevažne na vidieku- tzv. rómske osady, kde je 100%- ná nezamestnanosť. V neposlednom rade sa k nezamestnanosti pripisuje fakt, že segregované rómske osídlenie je vzdialené od trhu práce a Rómovia nemajú pracovnú mobilitu – schopnosť presťahovať sa za prácou. (Kumanová In: Fülloková, Hasna, 2009)

Capotorti (In: Loran, 2009, s. 20) upresňuje, že hoci rómska minorita na našom území žije dlho, viac ako 680 rokov, oproti ostatným etnickým menšinám sa vyznačuje extrateritoriálnou existenciou. Z dôvodu politicko - právneho zrovnoprávnenia Rómov v našej spoločnosti, vláda Slovenskej republiky v roku 1991 prijala uznesenie číslo 153/1991, ktorým priznala rómskej minorite status národnostnej menšiny. Aj keď slovenská legislatíva nedefinuje pojem národnostná menšina, chápeme ju ako skupinu občanov Slovenskej republiky, ktorej jednotlivci majú rovnakú etnickú príslušnosť a v spoločnosti majú nedominantný status., *Zároveň táto skupina má etnické, náboženské, alebo jazykové charakteristiky odlišné od tých, ktoré má zvyšok populácie a skupina prejavuje, aj keď len nepriamo, pocit spolupatričnosti smerovaný k zachovaniu jej kultúry, tradícií, náboženstva, alebo jazyka“.*

Loran (2008) vysvetľuje situáciu nasledovne: *Od roku 1991 sú v Slovenskej republike vo všeobecnosti Rómovia považovaní za etnickú minoritu, ktorej napriek tomu, že nespĺňa charakteristické znaky národnostnej menšiny, bol najmä z politických dôvodov, príslušným uznesením vlády priznaný status národnostnej menšiny. V tomto uznesení sa uvádza, že cieľom je uznať Rómov za národnosť a tak zabezpečiť ich národnostnú rovnosť.*“

Na našom území je rómska minorita vnímaná ako stará menšina a na začiatku 21. storočia sa vyznačuje charakteristickými znakmi, ktoré sú vlastné len jej. Loran, (2009, s. 22) to upresňuje:

„ *Charakteristické znaky a špecifické problémy slovenskej rómskej minority platné dodnes:*

- 1. Extrateritoriálnosť** – minorita nemá vlastné územie, kultúrnu príslušnosť k inému štátu tak, ako iné etnické minority.
- 2. Etnická heterogénnosť** – minorita je vnútorne vytváraná samostatnými subetnickými subminoritami, ako napr.: olašskou, rumungro, maďarskou, sinty, atď.
- 3. Vnútroetnická komunikácia** – pretrváva v materinskom jazyku, ktorého lingvistickým základom sú rôzne vzájomne od seba odlišné regionálno- lokálne dialekty.
- 4. Postoj k vlastnej rómskej etnicite** – pretrváva indiferentný. Početne veľká skupina Rómov deklaruje svoju subjektívnu etnickú identitu k iným etnikám, ako napríklad: maďarskej, českej, ukrajinskej, atď.
- 5. Sociálny status** – najnižší negatívnym obrazom, na ktorého transformáciu minorita akoby rezignovala.
- 6. Spoločenská neúspešnosť** – väčšinou populáciou je minorita vnímaná ako neúspešná oproti ostatným menšinám, ako napr. maďarskej, českej, atď. Minorita v rámci subetnických spoločenstiev taktiež reprodukuje značne veľký počet osôb, ktorí v dospelosti nemajú možnosť spoločensky sa vyrovnáť s inými osobami.
- 7. Exklúzia z hlavného spoločenského trendového prúdu** – minorita na trendy a výzvy žiaduco nereaguje. V tomto zmysle sa stotožnila sa statusom prizerajúcej sa v kombinácii s efektom pygmalion.

8. Životná existencia v priestorovej exklúzii – s vysokým počtom afinitívneho zastúpenia v segregovaných rurálnych getách – osadách, mestských štvrtiach, ktoré sa spravidla nachádzajú v extravilánových častiach obcí a miest.

9. Deficit príležitostí – napríklad, ako ovplyvňovania exekutívnych politík prijímaných smerom k rómskej minorite, uplatnenia sa na primárnom trhu práce, atď.

10. Sociálna retardovanosť – oproti ostatným minoritám a väčšinovej populácii.

11. Deficit novej životno - existenčnej stratégie – minorita dodnes nedokázala vynaložiť potrebné úsilie na to, aby verejnosti deklarovala novú stratégiu svojej existencie v 21. storočí. Naďalej prezentuje iba stratégiu odkázanosti na sociálne intervencie exekutívnych a samosprávnych inštitúcií.

12. Deficit občianskych a politických inštitucionálnych elít s vysokou mierou ľudského kapitálu – minorita dodnes nedokázala vytvoriť jednu štandardnú reprezentatívnu politickú stranu s volebnými autoritami a ani mimovládnu neziskovú organizáciu, ktoré by mohli spoločne minoritné potreby a záujmy riešiť a hájiť dovnútra spoločenstva a navonok.

13. Minimálny, takmer nulový status na trhu práce – až 97 % rómskej dospeléj populácie v produktívnom veku viac ako 18 rokov nepracuje, nedisponuje s uzatvorenou štandardnou pracovnou zmluvou.

14. Marginalizácia – až 97 % rómskej dospeléj populácie existenčne žije v sociálno- ekonomickej degradovanosti, ktorej dôsledkom je chudoba až bieda.

15. Aktívny status v sociálnej sieti – až 97 % rómske dospeléj populácie je viac ako 18 rokov odkázaná na dávky v hmotnej núdzi a sociálne intervencie exekutívnych a samosprávnych inštitúcií.

16. Najnižšia miera dispozičného potenciálu ľudského kapitálu – až 97 % dospeléj rómskej populácie nedisponuje takým individuálnym potenciálom, ktorý by mohol byť použiteľný v sektore vedomostnej ekonomiky.“

2. HISTÓRIA A PÔVOD RÓMOV

V uvedenej kapitole bližšie špecifikujeme históriu národnostnej skupiny Rómov, lebo „čím skorej odlišnú kultúru pochopíme, tým sa pre nás stane prijateľnejšou. Z nevedomosti kultúrnych reakcií minority dochádza ku kultúrnejmu nedorozumeniu.“ (Šotolová, 2011 s.10)

2.1 Pôvod

Príchod Rómov do Európy v priebehu 14. storočia bol prekvapujúco prijatý nepochopením a s obavami. Pre domáce obyvateľstvo to boli ľudia, ktorých nebolo možné zaradiť do žiadnej spoločenskej vrstvy. Boli zahalení tajomstvami, o ich pôvode a predošlom živote sa veľa nevedelo, len toľko, že prišli z východu.

Až koncom 18. storočia bol odhalený jazykovedcami pôvod rómskeho jazyka a potvrdené, že existuje priama súvislosť s jazykom severozápadnej Indie. Migrácia z Indie prebiehala vo viacerých vlnách od 9. do 14. storočia. V roku 1322 popísal františkán Simeon Simenoi skupinu Rómov. Utáborili sa v stanoch arabského typu v blízkosti Candia na Kréte. Rok 1348 bol rokom, keď skupina Rómov sa zdržiavala v Srbsku. V druhej polovici 14. storočia sa objavujú na ostrove Korfu, kde bolo vytvorené rómske léno, kde podľa zvyklových predpisov užívali lénnne právo- právo upravujúce pomer medzi prepožičiavateľom léna a vazalom až do 19. storočia. Ich život bol podriadený a závisel od ich „baróna“. V roku 1378 udelil benátsky guvernér privilégiá pre skupinu Rómov- Acingani. V roku 1384 sa Rómovia usadili na západnom pobreží Peloponézu. V tom istom období sa objavujú správy aj o prichádzajúcich Rómoch na Cyprus, kam prišli z východu. Viacero oblastí, kde sa Rómovia usadili nazvali „malým Egyptom“, čo súviselo so skúsenosťou ich nebývalou plodnosťou. Možno to bolo dôvodom, že Rómov začali nazývať ako Egypta-

nov, čo im v upravenej forme ostalo dodnes: Gypsies v angličtine, Gitanos v španielčine. (Liégeois,1995)

V 14. storočí už boli Rómovia usídlení v strednej Európe. Písomné záznamy o ich putovaní a o ich výskyte na majeroch sú spomenuté v písomnostiach richtárov na Spiši na Slovensku. Iné dôkazy sa nachádzajú v osobných a miestnych záznamoch, že Rómovia boli v tomto období aj v Uhorsku a v Čechách.

Veľkú pozornosť vzbudila v západnej Európe početná skupina, ktorá sa objavila v Uhorsku v r. 1417. Podľa záznamov mestských kronikách bola zostavená mapa, na ktorej bolo možné dobre sledovať cesty týchto skupín. V Uhorsku bola ich prítomnosť zaznamenávaná pravdepodobne preto, že mali sprievodný lis od uhorského palatína Mikuláša Garu. Mnohopočetná skupina prešla z Budína cez Szatmár, Polgár a iné maďarské mestá do Košíc, Levíc a ďalšími bohatými oblasťami južného Slovenska až prišli do Bratislavy. Za Bratislavou sa jednotlivé skupiny rozdelili a cez Čechy prešli do Nemecka. (Horvátová, 1964)

Disperzia rómskych skupín pokračovala v priebehu 14. storočia do rumunského Valašska a do roku 1430 okrem severských krajín v celej západnej Európe. V rokoch 1404 až 1416 popisujú niektoré kroniky príchod rómskych skupín v Nemecku; v roku 1416 Kromstadt (Brasov v Rumunsku) podarovalo dary pánovi Emausovi z Egypta a jeho družine. V nasledujúcom roku sa objavujú správy o prechode Rómov v Sasku, Bavorsku, Hesensku a popri švajčiarskych hraniciach. Pravdepodobne v roku 1417 dal nemecký cisár Žigmund Ladislavovi rómskemu „vojvodovi“ veliacemu niekoľkým stovkám Rómov odporúčací list, ktorý ho mal chrániť a na základe ktorého mali skupinu v mestách a dedinách dobre prijať. Rómov prichádzajúcich z Českého kráľovstva nazývali Bohemian alebo Boemianos. Skupina Rómov pod vedením kniežaťa Ondreja s odporúčanou listinou sa objavila v roku 1420 v meste Deventer. (Liégeois,1995)

Ďalšiu ochrannú listinu vystavil inej skupine Rómov cisár Žigmund Luxemburský 17. apríla 1423 na Spišskom hrade.(Mann: In Liégeois,1995)

Lužica (2004) upresňuje správy o sprievodných listinách cisára Žigmunda, ktoré prikazovali svetským feudálom i cirkevným hodnostárom vrelo prijať kajúcnikov, za ktorých sa Rómovia vydávali využívajúc atmosféru doby plnej mysticizmu. V roku 1422 Rómom ako vrúcny kajúcnikom vystavil ochrannú listinu aj pápež Martin V.

„ Skutočná ľahostajnosť putujúcich kajúcnikov k náboženskej vrúcnosti, k svetským i k cirkevným zákonom iritujú zakrátko zmenu stanoviska. Prvým činom je exkomunikácia parížskeho arcibiskupa roku 1427 – motivovaná aj rozkolom s rímskym pápežom, sprievodným listom ktorého sa Rómovia preukazovali. “ Horváthová (In: Lužica, 2004)

V augusta 1419 sa v malom francúzskom meste Câtillon-en-Dombes (te-rajšie Châtillon- sur-Chalaronne) zastavuje skupina Rómov vlastniaca odporú-čacie listy od cisára a vojvodu Savojského. Taliansko bolo osídľované naraz aj juhu a severu. Na juhu sa vylodili z gréckej jazykovej zóny Balkalského polo-ostrova a zo severu z Nemecka a slovanských území. V španielsku bol zazna-menaný príchod Rómov o niečo neskôr – 12. januára 1425. Celkom o sto rokov neskôr portugalský kráľ Ján III. vydáva výnos o vyhnanstve „ Coganos“, je pravdepodobné, že sa na území Portugalska museli nachádzať už skôr. Acton (In: Šotolová,2011)

Bolo potvrdené, že putovanie po severnej Európe prebiehalo v prvej polo-vici 16. storočia v záznamoch o prítomnosti na Britských ostrovoch; v roku 1505 v Škótsku; v roku 1514 v Anglicku; v roku 1579 vo Welse. Existujú do-hady o tom, že malé skupinky Rómov tam už boli skôr, pretože v roku 1505 prichádzali do Dánska z oblastí v Škótsku. Kronikár Olaus Petri (Švédsko 1493 – 1552)poznámenáva v roku 1512, že putujúci zo zeme do zeme známi ako Tatári prišli na ich územie, nikdy predtým ich nevideli. V roku 1540 bola de-portovaná jedna rómska skupina z Anglicka do Nórska. Pobudli na ostrove Åland (Švédsky obývaný ostrov, dnes patrí k Fínsku) a okolo 1580 im domáci obyvatelia vzali kone, ocitli sa vo Fínsku, odkiaľ sa pobrali do Estónska. (Šoto-lová, 2011)

Z juhu prichádza skupina Rómov do Ruska v roku 1501; na Sibíri sa ocitli v roku 1721. Prvé historické správy boli zaznamenané o prítomnosti Rómov na

Malte od historika maltského rytierskeho rádu Giacoma Bosio z roku 1602. Rómovia migrovali aj do Ameriky a Afriky. V 17. storočí boli deportovaní do Portugalska, odtiaľ prevažne do Brazílie; zo Španielska a neskôr aj anglickými a francúzskymi úradmi. (Liégeois,1995)

2.2 Rozptyl a usídlenie

Keďže prví Rómovia sa v Európe spájali s ázijskými dobyvateľmi a islamom, od začiatku ich pokladali za nepriateľov. Tieto chybné predsudky dodnes odzrkadľujú pomenovanie pre rómske obyvateľstvo, ako Saracéni, Tatári, Cigáni, Turci, pohania. Rómovia, ktorí prišli v období po križiackych vojnách, ktoré boli dôsledkom moslimskej okupácie Blízkeho východu boli pokladaní za šíriteľov islamu na západe, a preto boli prenasledovaní. (Hancock, 2005)

Skupiny prichádzajúce do západnej Európy sa často presídľovali z oblasti do oblasti. „Gróf“ Martin bol napríklad v roku 1477 v Barcelóne, v roku 1460 v Daroce a v Castelló de la Plana, v roku 1471 v Lfide, v roku 1472 vo Valencii, , v roku 1484 v Castellónde Ampurias a v roku 1491 v Seville. (Liégeois,1995)

Bolo tomu tak takmer vo všetkých oblastiach. V Grécku, v Taliansku, vo Španielsku, a Anglicku. Koncom 15. storočia mnoho rodín obmedzili kočovný spôsob života a Rómovia sa venovali remeslám.

V Grécku sa prvá vlna rómskej imigrácie usadila na pobreží Epiru, na Korfe, v Macedónsku, Peloponéze a v Trákii.

V Taliansku mnohé rodiny koncom 15. storočia obmedzili kočovný spôsob života a hľadali si prácu na vidieku, zatiaľ čo niektorí kováči už mali na juhu už svoje stále miesta v mestách.

V Španielsku prebehlo osídľovanie za účelom rozvoja obchodnej a remeselníckej činnosti a niektorých poľnohospodárskych sezónnych prác.

V Anglicku, veľmi skoro obmedzili kočovníctvo cestujúci obchodníci, remeselníci a poľnohospodársky robotníci.

Začiatkom 16. storočia začalo narastať putovanie a dobývanie Európy; neskôr nastane oslabenie migrácie: dĺžka ciest sa skracuje a obmedzuje sa na priestor vo vnútri regiónu. Acton (In: Šotolová, 2011)

Na Balkáne 17. storočí niektorí Rómovia začínali pracovať v poľnohospodárstve. Vytvorili si cigánske hospodárske usadlosti, kde ostávali pracovať, niekedy len sezónne. S rozvojom poľnohospodárstva sa v 18. a 19. storočí zoskupenia cigánskych rodín si vytvorili zoskupenia do „čiftlikov“, kde členovia skupín pracovali ako ná denníci pre turecké farmy. ((Liégeois, 1995)

2.3. Migrácia

Prvá vlna rómskej migrácie sa skončila rozptýlením Rómov po celej Európe. Prichádzajú v 16. a 17. storočí na Cyprus z Turecka. Neskôr v 19. storočí prichádzajú do Talianska z Maďarska. Počas druhej svetovej vojny sa utiekajú do Talianska Cigáni zo Slovinska a Chorvátska. V 60. rokoch 20. storočia prechádza Európou nová vlna Rómov z Juhoslávie.

Druhá vlna sa objavuje vo Francúzsku koncom 19. storočia. Prichádzajú z Maďarska a Rumunska. V západnom Nemecku a v Holandsku sa nezdržiavali, lebo boli vyhnaní prísnou legislatívou, avšak sa tam objavili znovu koncom 19. storočia. V roku 1930 sa tu usadila menšia skupina z Maďarska a Juhoslávie, po nich v 60. rokoch prišla väčšia vlna. V rokoch 1978 a 1979 sa na tomto území usadila 600-členná skupina z Talianska a Francúzska. V roku 1975 sa skupina juhoslovanských cigánov usadila v Dánsku. V roku 1958 sa v Rakúsku usadila ďalšia skupina Rómov, zatiaľ čo niektorí pokračovali do Kanady, USA a Austrálie. (Šotolová, 2011)

Koncom 19. storočia utekajú Rómovia z Rumunska do Veľkej Británie. V 80. rokoch 20. storočia pokračuje migrácia cigánskych rodín do Rakúska z Juhoslávie. Začiatok 90 – tých rokov je obdobím silnej migračnej vlny. V histórii je to po prvýkrát, čo rómske komunity upozornili na seba, na celosvetovej úrovni. . (Acton: In Šotolová, 2011)

Migrácia Rómov mala rôzne príčiny. V prvom rade to bola perzekúcia, nátlak ktorý viedol k úteku. Rómovia boli vyhnaní, alebo vyhostení. Často ich násilím nútili usadiť sa a žili obklopení nepriateľstvom, preto ich jediným cieľom bolo znovu sa vydať na cestu a dúfať, že nájdu lepšie prijatia inde.

Tento neklud v daných krajinách zapríčinil, že Rómovia žili v podmienkach, kde boli odvrhovaní, alebo sa s nimi zaobchádzalo ako s obetnými baránkami. Po 1. svetovej vojne sa zmenili hranice, nastala destabilizácia rómskych skupín. Problémy, hlavne ekonomické dopadli predovšetkým na Rómov. Zamestnávanie kočovníkov je čoraz zložitejšie, preto sa usadzujú v mestských oblastiach. Ich obchodný duch, obchodovanie je významným dôvodom k cestovaniu z krajiny do krajiny. Rómsky obchodník, alebo remeselník musí hľadať zákazníka, chodiť z domu do domu. (Liégeois, 1995)

Pre cestovanie existovali aj ďalšie dôvody. Cestovanie im pripomínalo staré časy, pocit nezávislosti, možnosť využiť príležitosti, ktoré poskytovali jarmoky, púte, únik zo spoločnosti, ktorá Rómov rôznym spôsobom utlačuje. Lužica, (2004) to vysvetľuje:

Kočovníctvo je spôsob života, vyplývajúce z vôle jedincov. Pretože pre Rómov:

- je krásne chodiť svetom a nezotrvávať na jednom mieste,
- vyberajú si nevesty pre svojich synov,
- nemajú zem, polia, - nemajú dôvod žiť na jednom mieste,
- idú z miesta na miesto, aby ponúkli svoju prácu, umelecké nadanie a schopnosti.

Príchod cigánskych imigrantov sa stala skutočnosťou, niektorí sa usadili a obmedzili svoj pohyb, niektorí pokračovali naďalej v kočovnom spôsobe života, spolužitie a stretnutie s miestnymi kočovníkmi, miešanie skupín spôsobili v každej krajine vrstvenie a zároveň rozmanitosť kultúry a jazykov. Prítomnosť Rómov a kočovníkov sa stala obvykle viacnásobná v každej krajine Európy. (Liégeois, 1995)

2.4 Rómovia

na našom území v 19. storočí a začiatkom 20. storočia

„Kočovanie Rómov patrilo k tradičným spôsobom života tohto etnika po stáročia. Rómovia migrovali medzi štátmi aj v ich vnútri. Ako problém sa kočovanie čoraz viac vnímalo začiatkom 20. storočia. No určitý počet kočujúcich Rómov bolo veľmi ťažké. Slovensko nebolo žiadnou výnimkou a počty Rómov vykazovali v sčítaní ľudu značné rozdiely.“ (Janas, 2010.s.15)

Na území Uhorska počet rómskych obyvateľov v prvej polovici 19. storočia veľmi vzrástol. Bol zrealizovaný veľmi podrobný súpis Rómov v roku 1893, ktorého výsledky boli prekvapivé. V tom čase tam žilo 36 000 Rómov. Z tohto počtu bolo 2000 prechodne usadených a niečo vyše 600 bolo nomádnych. Aj keď jednotlivé údaje nie sú celkom spoľahlivé, možno skonštatovať, že väčšina Rómov už bola usadená. Asi tretina sa živila manuálnou prácou ako drobný remeselníci, robotníci, slúžky, sluhovia nádenníci, vyše 4 000 bolo muzikantov. Kultúrna úroveň Rómov bola veľmi slabá. Asi 3000 Rómov bolo gramotných, alebo pologramotných. Rodinný stav sčítaných rodín boli riadne zosobášených, iba menšia časť bývala konkubináte. Prekvapením je výskyt zákonne rozvedených, prevažne žien. (Horváthová, 1964)

K výraznejším pokusom donútiť kočovných Rómov usadiť sa došlo ešte za prvej svetovej vojny. V roku 1916 Ministerstvo vnútra v Uhorsku vydalo nariadenie, ktoré nemalo na zreteli ani prospech Rómov ako skôr ochranu domáceho obyvateľstva, pretože v rokoch vojny predstavovali kočujúci Rómovia pod nátlakom hladu istú hrozbu pre osobnú a majetkovú bezpečnosť. (Horváthová, 1964)

Medzivojnová československá republika umožnila Rómom prihlásiť sa ku svojej rómskej etnicite, ale majorizáciou problému „kočovných“ Rómov prostredníctvom zákona o potulných Cigánoch z roku 1927, k riešeniu cigánskej problematiky príliš neprispela, následkom čoho bolo postupné zanikanie tradičných spôsobov obživy, obmedzený územný pohyb a rozptýl, výrazný populačný nárast, viac sa prehĺbila chudoba, bieda a sociálna zaostalosť rómskeho obyvateľstva. (Fulková,)

Hospodárska situácia na Slovensku v povojnových rokoch nebola priaznivá. Najviac hlad zaťažoval príslušníkov potulných rómskych skupín, ktoré sa živili krádežami prevažne na vidieku a žobraním. Väčšia časť Rómov v tom období už žije usadlým spôsobom života, ale sú veľmi chudobní.

Zo súpisu Rómov na Slovensku v roku 1924 vyplýva, že sa najčastejšie živili ako hudobníci, kováči, murári, nádenníci, obchodníci s kováčskymi výrobkami a kuchynským riadom, tiež ako obchodníci s koňmi a výrobcovia nepálenej tehly- váľkov. (Šotolová, 2011)

Z Balkánu a Poľska privandrovali medvediar. Medvediarstvo nepatrilo k pôvodným povolaniam Rómov. Medvediarstvo prestalo byť rentabilné a koncom 19. storočia zaniklo. (Horváthová, 1964)

„ Osnova vládneho návrhu zákona o potulných Cigánoch bola veľmi prísna. Za potulných Cigánov označila príslušníkov rómskeho pôvodu, ktorí žili nomádskeho spôsobom života, pričom sa týkala aj tých, ktorí mali trvalé bydlisko. (Slovenský národný archív, f. ÚPV, šk.153, č.j. 9731/1940. Osnova vládneho návrhu o potulných Cigánoch, § 1.) Potulní Cigáni povinne podliehali evidencii. Bezpečnostné orgány a úrady mali právo kedykoľvek ich kontrolovať, preventívne im odoberať antropometrické a daktyloskopické znaky (§2,3.), podrobovať ich lekárske prehliadkam (§ 10.) a obmedzovať im slobodu pohybu.“ Janas, 2010, s.19)

V súvislosti s prípravou „ zákona o potulných Cigánoch“ sa vykonal ďalší súpis Rómov na Slovensku v roku 1927. Podľa súpisu bolo v tom čase na území Slovenska 60315 usadlých a 1877 kočovných Rómov. Do kategórie usadlých Rómov boli zahrnuté všetky rodiny, ktoré mali trvalé bydlisko, i keď ich živitelia vykonávali svoje zamestnanie obchádzkou ako kováči, muzikanti, priekupníci zeleniny alebo iných plodín, tiež korytári a košíkari. Podľa záznamov môžeme považovať tento súpis za presný. (Horváthová, 1964)

Podľa tohto zákona museli mať Rómovia starší ako 14. roční tzv. Cigánsku legitimáciu. Spoločne táboriť a kočovať mohla len jedna rodina, ktorá vlastnila tzv. kočovnícky list. Rodina sa mohla zdržiavať na jednom mieste len po určitú dobu. Kočovnícky list vymedzoval a určoval trasu, po ktorej sa skupina mohla pohybovať, mohol sa kedykoľvek odňať a mal platnosť jedného roku.

Kočovnícky list platil na celom území republiky, s výnimkou obcí, ktoré pobyt na svojom území, resp. prechod nomádnych skupín úradne zakázali. Deti do 18. rokov sa mohli týmto Rómom odobrať a umiestniť výchovných ústavoch, alebo v iných rodinách. (Horváthová, 1964)

Protirómske aktivity sa zintenzívnili v roku 1941. Rómskou agendou sa začalo zaoberať ministerstvo vnútra. Závažným opatrením ministerstva namiereným proti kočovníctvu sa stala vyhláška z roku 1941, ktorá potulným Rómom zrušila kočovné listy a nariadila, aby sa do ôsmich dní vrátili do domovských obcí kde sa v zime zdržiavali. Po uplynutí určenej osemdňovej lehoty ich mali do domovských obcí dopraviť žandári. Povozy a ťažné zvieratá, ktoré Rómovia vlastnili, sa mali do 14 dní odpredať. Zisk s predaja mal slúžiť ako vklad na výstavbu rómskeho domu. Ministerstvo vnútra zakázalo potulným Rómom opustiť bydlisko bez súhlasu veliteľa žandárskej stanice a požadovalo od notárskych úradov, aby v obci kde bývali aspoň tri rómske rodiny, vymenovali rómskeho vajdu. Vajda mal zabezpečiť dohľad nad Rómami, hlavne ustrážiť ich, aby neopustili osadu a nezačali opäťovne kočovať. (Janas, 2010)

2.4.1 Rómovia počas II. svetovej vojny

Druhá svetová vojna bola najkrutejším obdobím v histórii Rómov. Po nástupe Adolfa Hitlera k moci boli Rómovia prehlásení za občanov druhej triedy.

V septembri 1935 sa začali uplatňovať obmedzenia norimberských zákonov na ochranu nemeckej krvi a cti, ktoré zakazovali zmiešané manželstvá medzi „neárijcami“ Židmi, Rómami a ľuďmi ázijského pôvodu a Nemcami. Postup likvidácie Rómov v II. svetovej vojne poukazuje na to, že fašisti mali plány vykonať likvidáciu v niekoľkých etapách. Prvá bola likvidácia Rómov na vlastnom území v Nemecku, ktorá sa vlastne pripravovala ešte pred vojnou. Nasledovali Rómovia z území, ktoré boli počas vojny priamo okupované Nemeckou ríšou. Pôvodne zamýšľali ponechať len jednu – dve skupiny Rómov na účely skúmania – ako študijný materiál. Vojna si však aj tak vyžiadala miliónové obete na ľudských životoch. Boli to príslušníci rôznych rás medzi nimi aj európsky Rómovia počtom 300 000. (Horváthová, 1964)

Horváthová (1964) upresňuje, že keď sa v roku 1939 Československá republika rozdelila, život Rómov sa začal vyvíjať rozdielne. Územie Čiech a Moravy patrili pod nemecký protektorát. Nemecký okupanti sa chovali navonok ako dobyvatelia. Z ich podnetu bol v roku 1940 vykonaný súpis Rómov, podľa ktorého tu v tom období žilo 6500. V tom istom roku tu aj vyšlo vládne nariadenie, podľa ktorého boli Rómovia povinný zapojiť sa do pracovného pomeru a usadiť sa. Rómovia viedli naďalej kočovný spôsob života a nebolo možné ich správanie riadiť. Protektorát to aj predpokladal, chceli len dokázať, že Rómovia sú úplne neprístupní k civilizačnému úsiliu a tým si vytvorili ďalšie podmienky k vykonaniu svojich plánov – konečné štádium riešenia cigánskej otázky. V zmysle vládneho nariadenia v roku 1942 sústredila polícia kočovných Rómov do Let a Hodonína. Zo 6490 Rómov, ktorých odtransportovali do koncentračných táborov prežilo len niekoľko málo sto.

Nečas: (In Šotolová, 2011, s. 31) píše o postupnom vyvražďovaní Rómov v rokoch 1944 – 45 na území Slovenského štátu. Mnoho ich bolo popravených s účastníkmi Slovenského národného povstania, v obciach Kremnička (109 osôb), Nemecká, v Tisovci (44 obetí), na židovskom cintoríne vo Zvolene a na iných miestach. Veľa Rómov bolo zavraždených pri likvidácii cigánskych osád. V Lutine bola osada zrovnaná so zemou a ich päťdesiatštyri obyvateľov bolo odvečených a zavraždených.

Po vojne mali byť všetci čo prežili koncentračné tábory odškodnení. Nestalo sa tak. Rómovia, ktorí nevedeli čítať ani písať nedokázali jednať s úradmi a tak vyšli väčšinou naprázdno. Ich nároky zapadli rovnako ako spomienka na ich vraždenie. Prenasledovanie Rómov nebolo uvedené ani na miestach bývalých koncentračných táboroch Sachsenhausen, Ravensbrück, Dora a iných. Jedinou výnimkou je buchenwaldské múzeum, kde bola v roku 1985 pridaná pamätná doska „cigánski väzni“. Ešte v roku 1956 odmietol Spolkový súdny dvor odškodnenie Rómov, poukázal na ich asociálne vlastnosti a prehlásil prenasledovanie a deportáciu za nutné policajné opatrenie.

Predsudkom je považovať Rómov za asociálov – je to odrazom našej nesociálnej formy života. Zle bude prelomené vtedy, keď nebudeme považovať náš

vlastný spôsob života za normu. Osvienčím je históriou – nepochopenie zostáva realitou. (Šotolová, 2011)

2.5 Rómsky jazyk

„ Jazyk má viacero funkcií. Základná je komunikovať, dávať na vedomie, ale aj byť porozumený. Pritom zároveň vytvárať praktický spôsob, ako oddeliť spoločné prvky a zvýrazniť vlastnú osobnosť.“ (Cina, 2006,s.8)

Cina (2006) upresňuje, že v pohyblivom svete Rómov a kočovníkov nadobúda jazyk veľký význam ako prvok identity. V geograficky neohraničenom priestore označuje sociálne hranice, určujúce individuálne vnímanie vlastnej skupiny a tiež skupiny s ktorou komunikuje. Neposlednou úlohou jazyka Rómov a kočovníkov je odlíšiť sa od cudzieho okolia, v ktorom žijú, a ktoré im nerozumie, čo na jednej strane vyvoláva pocit hrdosti a nadradenosti (pretože oni jazyku majoritného obyvateľstva rozumejú) a podporuje rozvoj „tajného jazyka“, ktorý predstavuje sociálnu ochranu.

Šotolová(2011) vysvetľuje, že rómsky jazyk patrí do staršej vetvy západných novo-indických jazykov. Pri putovaní Rómov z Indie vznikli dialektové skupiny rómskeho jazyka. Poznáme tri základne dialekty:

- arménska (lomčina),
- európska (rómčina),
- sýrska (domčina).

Turner (In:Cina,2006) uvádza, že termín rómčina sa používa ako termín nadradený všetkým trom skupinám. Veril, že rozdeleniu dialektu došlo pred migráciou z Indie.

„ Dialekty sú väčšinou dynamické a premeny, ktorými prechádzajú, neohrozujú ich stabilitu.“ (Liégeois, 1995, s. 53)

„ Na území Európy sa Rómovia začali deliť do jednotlivých skupín, ktoré sa ocitli v rôznych jazykových prostrediach a postupne strácali vzájomné kontakty medzi sebou. Pôvodná lexika sa u rôznych skupín dochovala v rôznej miere a z rôznych synonym si jednotlivé dialekty zachovali obvykle len jedno.“ (Cina, 2006,s.16)

Rómske spoločenstvo sa utváralo vlastným kultúrnym vývojom na strane jednej a stykom s etnickými spoločenstvami cez ktorých územia prechádzalo na strane druhej. Rómovia sú si vedomí sily svojej kultúry, ktorú si chcú zachovať. Pretože máloktorá etnická skupina, alebo národnostná menšina má tak hlboko zakorenenú vlastnú identitu ako oni. Životný štýl a Rómska kultúra, spočívajú v súbore rôznych prvkov, s dôrazom na rodinu, kde významné miesto zaujíma vnútorná solidárnosť. Snopko (In: Mann 1992)

Snopko (In: Mann, 1992) vysvetľuje, že rómsky jazyk nesie znak ich spoločného pôvodu. Je zložený z rozmanitých dialektov podľa skupín, nesie stopy dlhého putovania rómskeho spoločenstva rôznymi krajinami Ázie aj Európy kde môžeme identifikovať jednotlivé vplyvy jazykov národov, s ktorými sa Rómovia na svojej púti stretli. Inými slovami ich jazyk je ilustrovaný cestami po Európe.

Berstein (In: Loran, 2009, s. 38) uvádza, že „ *deti z rôznych sociálnych pomerov vytvárajú už od útleho veku odlišné kódy alebo formy reči, ktoré majú zásadný vplyv na ich neskorší úspech v škole. Nejde ani tak o rozdiely v slovnej zásobe, ale skôr o systematické rozdiely v spôsobe komunikácie.*“

Rómština sa naďalej vyvíja v styku s prostredím a je rôzne ovplyvňovaná jazykmi národov, na ktorých územiach Rómovia žijú. Do rómštiny sú začleňované tie slová a výrazy, ktoré Rómovia vo svojej pravlasti nepoznali a ani ich nemohli poznať. Ich jazyk však má aj svoj vlastný produktívny slovotvorný a pomenovanietvorný systém, takže veľa nových pojmov je schopný vyjadriť vlastnými prostriedkami. (Šolotová, 2011)

Loran (2009, s. 38) vo svojej vedeckej práci tiež uvádza, že „ *odlišnosť v používaní štátneho – slovenského jazyka touto populáciou je determinovaná frekvenciou kontaktov s väčšinovým obyvateľstvom žijúcim v obci, alebo v meste. Integrácia a segregácia je teda mierou jeho ovládania. Tento problém má však výrazný vplyv na komunikáciu a úspešnosť exkludovaných žiakov v školskom prostredí.*“

Stotožňujeme sa tvrdeniami odborníkov, ktorí zdôrazňujú, že v súčasnom období Rómovia v Slovenskej republike hovoria v týchto základných rómskych dialeктоch, pričom preberajú slovnú zásobu z toho regiónu,

v ktorom žijú. Na základe toho sa rozlišujú rómske dialekty: západoslovenský, stredoslovenský, východoslovenský, maďarský a olašský. (Prokop, In: Horecký, Rácová, et al. 1995 s.4)

Jazyková výchova, aká sa odohráva v rómskej rodine, je „nedostatočná“ len pre potreby školy. Pre život v rómskej komunite je vyhovujúca. Spresňovanie slov je potrebné pre právne alebo obchodné jednanie, pre technické používanie jazyka. Pre vyjadrenie citov je celkom zbytočná až prekáža. Európske deti vedia jazykom oznamovať obsahy, rómske deti city. Tvrdý jazyk, ktorý používame, nám uľahčuje riešenie technických problémov, v citovej oblasti nás však zrádza. Rómske deti častejšie strácajú materiálne, citové straty väčšinou nepoznajú. Sekyt (In: Šišková, 2008)

2.6 Náboženstvo

„ Náboženská potreba je zakorenená v základných podmienkach ľudskej existencie. Na zemi niet kultúry, národa, etnika, ktoré by existovalo bez náboženstva. Náboženstvo je odpoveďou človeka niekomu, kto, má právo na úctu. “ (Hrechová, 2005,s.262)

Mann (1994) píše o duchovnej oblasti kultúry, kde sa stretávame s najintímnejším fenoménom kultúry – vierou, ktorá sa navonok prejavuje zväčša prostredníctvom rôznych obyčajových úkonov, ktoré majú jednak zabezpečiť bezprostrednú prosperitu (zdravie, šťastie, bohatstvo, bezkonfliktný život) jedinca či jeho rodiny, zároveň však vo svojom súhrne plnia funkciu spoločenskej normy správania, vzoru, ktorým sa riadi jedinec v konkrétnom spoločenstve.

V náboženstve, tak ako v iných oblastiach duchovného rozvoja Rómov Liégeois (1995) rozlišuje prevzaté prvky a ich spôsob prežívania od prvkov, ktoré vychádzajú z kontaktov v minulosti i v súčasnosti. Napríklad v Taliansku sú skupiny južných Rómov katolíckmi, pretože po stáročia žili v prostredí katolíkov, tak ako kresťanskí Rómovia žili medzi pravoslávnyimi populáciami na Balkáne, mohamedánsky Rómovia s mohamedánskou populáciou v južnej Juhoslávii. Členovia skupiny Xoxarané v Bulharsku sú mohamedáni, ale dodnes

oslavujú pravoslávne sviatky a iné skupiny sa nechávajú pokrstiť katolíckym kňazom a pochovávať mohamedánskym hodžom.

Liégeois (1995) upresňuje, že prevzaté prvky, ich používanie a funkcia závisia od situácie a vzťahov s okolím. Analýzu môžeme robiť v troch rovinách:

- a) náboženstvo ako adaptácia okoliu
- b) náboženstvo ako súčasť kultúry
- c) náboženstvo, ktoré umožňuje psychickú rovnováhu, sociálnu a kultúrnu reorganizáciu.

Podľa Fulkovej (1997) Rómovia boli celé stáročia zaradovaní medzi neveriacich, prípadne medzi vyznávačov prírodných a animistických síl či duchov. Vo svojej podstate sú kresťanmi a ich náboženské cítenie je pre nich veľmi prirodzené. Práve cez dušu je možné priblížiť sa k Rómom a pokúsiť sa o prijateľné spolužitie.

Viera Rómov je zaujímavým spojením kresťanského učenia, vlastných predstáv z povier, ktorých korene môžeme predpokladať v indickej pravlasti, ako aj prejavov ľudovej viery, ktoré prevzali od okolitého nerómskeho obyvateľstva a prispôbili ich vlastným potrebám. (Kováč, Mann, 2003)

Špecifický vzťah majú Rómovia ku kňazovi: považujú ho za človeka „ktorý dokáže komunikovať s druhým svetom“- svetom mŕtvych. Z tohto dôvodu k nemu prechovávajú úctu, ktorá hraničí s báznou (podobne je možné hovoriť aj o ich vzťahu k Bohu, ktorého vnímajú ako možného pôvodcu hnevu, trestu, pomsty). Toto výnimočné postavenie otvára kňazovi široké pole možností aktívneho pôsobenia medzi rómskym obyvateľstvom. (Mann, 1994)

Duchovná kultúra Rómov sa mení v závislosti od vývoja ich sociálneho postavenia. V chudobnejšom prostredí nachádzame viac tradičnej kultúry, kým vo vyspelejšom prostredí menej. Väčšina Rómov na Slovensku sa hlási k rímsko- katolíckemu vierovyznaniu, v severovýchodnej oblasti krajiny, kde prevažuje grécko- katolícka alebo pravoslávna viera, inklinujú k tomuto vierovyznaniu. (Rómske dokumentačné a informačné centrum, 2011)

„*Najviditeľnejším prejavom náboženskej aktivity Cigánov a kočovníkov sú púte*“. (Liégeois, 1995, s. 83)

Z iniciatívy saleziánov na Slovensku sa od roku 1993 uskutočňuje každú prvú augustovú nedeľu v šarišskej obci Gaboltov rómska púť. V Českej republike sa Rómovia od roku 1998 stretávajú na púti v obci Osek. Súčasťou rómskej púte sú aj divadelné predstavenia s náboženskou tematikou. (Mann, 2003)

2.6.1. Duchovný svet Rómov - narodenie

Viera Rómov, s ktorou sa môžeme stretnúť, je zaujímavou symbiózou kresťanskej ideológie, vlastných poverových predstáv a obyčajových úkonov (ktorých korene sa môžu predpokladať ešte v indickej pravlasti). Prejavy ľudovej viery, ktoré prevzali od majoritného obyvateľstva, v prostredí ktorého niekoľko rokov žili a ktoré prispôbili vlastným potrebám. Tieto prvky môžeme pozorovať pri narodení dieťaťa. (Mann, 1994)

„ *Komplex obyčajov a magických praktík spätých s narodením dieťaťa zahŕňa jednak obdobie pred pôrodom (obmedzenia tehotnej ženy – budúcej matky sledujú narodenie zdravého potomka), samotný pôrod a obdobie po pôrode, keď sú matka i dieťa vystavené pôsobeniu negatívnych síl*“ (Mann, 2003, s.85)

Rómovia si ako prvé dieťa v rodine želajú chlapca, kvôli zachovaniu rodu. Keď žena zistí, že je tehotná (khabní, alebo aj phári), najprv to oznámi svojmu manželovi, aby veril, že je tehotná s ním, ak by to povedala najprv niekomu inému z rodiny a on sa to dozvedel až potom, podozrieval by ju , že mu bola neverná. (Antol, 1992)

Selická (2009,s. 9) píše „ *Svoje tehotenstvo oznamuje budúca matka najskôr ženám kmeňa, až potom manželovi. Pretože tehotná žena je marhime (nečistá), voz týchto manželov ide posledný v kolóne, s istým odstupom, ale vždy v dohľade.*“ (Lužica 2004, s. 31)

Túžbou všetkých rodičov bolo a aj je, aby sa im narodilo pekné zdravé dieťa. Pretože za telesné vady novorodenca kládli vinu matke – jej počínaniu počas tehotenstva – boli budúce rómske mamičky vystavené obmedzeniam, z ktorých viaceré sa dodržiavajú dodnes. (Mann, 1994)

Mann (1994) ďalej upresňuje, že najčastejšie zákazy sa týkali pozerania na objekty, ktoré boli považované za nepekné : tehotná žena sa nemala pozerat' na

mrzáka, na duševne chorého ani na mŕtveho, nesmela sa zúčastniť pohrebu. Špeciálne zákazy sa týkajú aj pozerania na zvieratá: Rómovia veria, že novorodenec by sa narodil vadou, ktorá by toto zviera pripomínala.

U Rómov na Slovensku je vo všeobecnosti dodnes rozšírená predstava, že kým je dieťa nepokrstené hrozí mu nebezpečenstvo – v nestráženej chvíli môže prísť negatívna bytosť a novorodenca vymeniť. Táto bytosť nosí so sebou svoje nepekne dieťa a pokúša sa ho vymeniť za nepokrsteného novorodenca. Nebezpečenstvo výmeny trvá od jeho narodenia do krstu. Rómskemu dieťaťu hrozí po narodení aj ďalšie nebezpečenstvo – urieknutie. (Kováč, Mann, 2003)

Keď sa v olašskej rodine narodí dieťa, ostatné alašské matky sa na neho prichádzajú pozrieť. Každá Rómka je na dieťa zvedavá a želá mu zdravie a šťastie. To robia iba ženy, pretože matka dieťaťa je ešte nečistá. Z tohto dôvodu tam muži nesmú vstupovať. Olašská Rómka sa očisťuje tým, že ide spolu so svojou kmotrou do kostola v deň krstu. (Stojka, Pivoň, 2003)

Tradičný krst Rómov sa dial ponorením dieťaťa do vody a vykonával ho vajda za prítomnosti krstných rodičov. Tento Rómsky krst predchádza krstu oficiálneho náboženstva. (Selická, 2009)

Lužica(2004,s. 42)na tému rómske dieťa uvádza: „ *Priam legendárnou je láska rodičov k deťom (kult detí). Starostlivosť a výchova však zostávajú povrchné.*“ Ďalej píše: „*Rómske deti veľmi rýchlo prekonávajú detstvo, obdobie adolescencie (dospievanie, 14 až 20 roční) a vstupujú do života dospelých. Krátke detstvo sa završuje u dievčat v 13, 14 roku a u chlapcov v 15,16 roku, kedy vstupujú do manželského zväzku.*“

Osirenie dieťaťa, zanedbávanie rodičovskej starostlivosti oň, jeho opustenie, „odloženie“ do ústavnej výchovy, spracovala Schmidtová (In:Mann, 1992).

2.6.2. Duchovný svet Rómov – svadba

„ *Kmeňový život Rómov je však vytvorený na systéme prísnych morálnych noriem a tabu. Slovo dievča je tu synonymom slovo panna. Na zachovanie panenstva- kedysi dôležitej podmienky pri predaji a kúpe nevesty – sa*

v tradičnom živote prísne dbá. Sexuálnu osvetu mládež nepotrebuje.“ (Lužica 2004, s. 33)

O výbere partnera v minulosti rozhodovali výlučne rodičia. Dnes je to voľba partnerov samotných. Rodičia navrhnú vybrané dievča synovi, ak on však nesúhlasí, nátlak sa nerobí, ale hľadajú ďalej, kým, nenájdu ku spokojnosti obidvoch strán. (Selická, 2009)

Lužica (2004) vychádza z poznatkov výskumu, že získať nevestu možno u Rómov trojakým spôsobom: dohovorom milencov, kúpou alebo únosom.

Dnes je to dohovor milencov, no ešte vždy sa vyskytujú aj formy únosu. V minulosti prevládala kúpa, ekonomické zázemie, ktoré bolo stabilizačným faktorom manželstva. (Selická, 2009)

Na rozdiel od prostredia slovenskej ľudovej kultúry, kde niektoré tradičné obyčaje už zanikli, iné žijú len sporadicky vo vedomí najstaršej generácie, v rómskom prostredí si zachovali svoju pôvodnú funkciu. Kým v zaostalejších rómskych lokálnych spoločenstvách (osadách) obyčaje zostávajú pri tradičnom obrade, vo vyspelých spoločenstvách sa stretávame s oslabovaním významu svadby. Napriek tomu potvrdzujeme, že komplex obyčajov rómskom prostredí je naďalej reálnou súčasťou spôsobu života a kultúry tohto obyvateľstva dodnes. (Mann, 1996)

2.6.3. Duchovný svet Rómov - úmrtie

„ Obyčajový komplex pri úmrtí človeka je dodnes dodržiavaný nie z dôvodu úcty ku kultúrnej tradícii svojho etnika, ale z dôvodu vnútornej potreby zabezpečenia ďalšej existencie – pokojného života pozostalých a ďalších príslušníkov rómskeho lokálneho spoločenstva.“ (Mann, 2001)

Rómovia si dodnes zachovávajú predstavu, že pre zomierajúceho človeka prichádza niekto z dávnejšie zosnulých príslušníkov vlastnej rodiny. Rodina zostáva pri zosnulom až do jeho pohrebu, po ktorom ho odvádzajú na druhý svet. Zomrelý označený ako *mulo*, môže ďalej zasahovať do života pozostalých najmä negatívne. Hübschmannová, (In:Mann, 1993)

„Pred vartovaním sa najbližšia rodina musí takto zariadiť: keď zomrie otec, jeho žena si ostrihá vlasy, pretože jej dlhé vlasy znamenajú jej krásu a to žena, ktorej zomrie muž, nesmie ukazovať. Tiež dá zo seba dolu šaty, ktoré nosievala, keď jej žil a oblečie si len čierny odev, od hlavy až po päty je celá v čiernom.“ (Stojka, et. El. 2003.s.120)

Význam trojdňového bdenia pri mŕtvom – vartovanie nie je jednotný. Na jednej strane je konštatovanie, že vartovanie je „poslednou službou mŕtvemu“, alebo , že aj „Pána Ježiša tri dni vartovali“. Iné názory: vartuje sa preto, aby mŕtvy neožil, aby neušiel. Pravým dôvodom vartovania je strach z mŕtveho, teda, ide o formu opatrenia proti jeho prípadnému ubližovaniu živým. Hübschmannová, (In: Mann1993)

„Staršie i novšie zvyky ukazujú, že Cigáni verili posmrtný život, v ktorom zomrelí žili podobným životom ako živí“. (Hotváthová, 1964,s. 343)

Samotný obrad pohrebu sa vykonáva podľa náboženských zvykov. Pochovávanie býva často spojené s prejavmi smútku. Ženy si trhajú vlasy a šaty, prelievajú slzy, škripu zubami a ich príbuzní im zabraňujú, aby si neurobili vážnejšie poranenia, alebo sa nevrhli za mŕtvym do hrobu. (Selecká, 2009)

Selecká (2009) uvádza, že, „Rómske spoločenstvo aj v súčasnosti, či už na Slovensku alebo v iných krajinách, kde Rómovia žijú dodnes mnohé z týchto zvykov dodržiava, čím je možné vysvetliť aj odlišnosti vo fungovaní rómskej rodiny voči majoritnej časti spoločnosti“.

3 PROBLÉMY V OBLASTI VZDELÁVANIA RÓMOV

V uvedenej kapitole bližšie špecifikujeme osobnosť, výchovu a vzdelávanie rómskych detí.

Úlohou výchovy je rozvoj osobnosti. Osobnosť je systém regulujúci vzťahy človek – svet. Systém osobnosti je organickým celkom, ale jeho podstata tkvie vo vzťahoch k iným a k sebe. (Zelina, 2004)

„ Slovo cigán (dypsy) sa veľmi často používa skôr na označenie obrazu či predstavy ako skutočnej osoby. „ Cigán“ a jeho ekvivalent v iných jazykoch dnes predstavuje človeka, ktorý vedie osobitný spôsob života, najmä takého, čo často strieda miesta pobytu alebo žije mimo hraníc zákona.“ (Hancock, 2005,s.111)

3.1 Výchova a vzdelávanie rómskych žiakov

„Výchova je najcieľavedomejšie, najsústavnejšie a najorganizovanejšie utváranie, kultivácia a vedenie ľudí. Výchovou sa človek stáva schopným žiť a vytvárať vzťahy podľa prirodzeného predpokladu, byť sám sebou, byť schopný konať sám za seba, byť zodpovedný za svoje rozhodnutia.“ (Manniová, 2008,s.10)

Mária Terézia rozhodla o výchove cigánskych detí vo veku od 2-12 rokov v sedliackych rodinách. Rodičia detí nesúhlasili s odoberaním detí a preto často dochádzalo k násilnému zákroku úradu. Deti umiestňovali do vzdialenejších dedín a stolíc, aby sa integračný proces urýchlil. Väčšie deti často utekali od svojich vychovávateľov. Za vlády Jozefa II. mali byť cigánske deti vychovávané u sedliakov od štyroch rokov, neskôr ôsmich rokov a od desiatich rokov slúžiť toľko rokov, koľko boli vychovávané. Šalom (In: Mann, 1992)

Zelina (1994,s.38, 39) charakterizuje metódu výchovy ako „ akceptáciu dieťaťa ako proces. Vyslovenie dôvery, povzbudzovanie, podnecovanie, ale aj oslovovanie rovnakým spôsobom všetkých detí je súčasť akceptácie.“

Každý z nás nachádza svoje existenčné doplnenie v iných, človek je komunikatívny, potrebuje priateľstvo a dialóg. Je všeobecne známe, že najväčším trestom je izolácia a vylúčenie z ľudskej spoločnosti. Nerobme to Rómom! Dlhá história nás presviedča o tom, že spoločenský život má korene v ľudskej prirodzenosti. Spoločnosť je pre človeka dobrom, má obrovský vplyv na kvalitu osôb.(Hrechová, 2005)

Výchovu detí v prvých rokoch života zabezpečuje výlučne rodina, v rodine ich matka. Neskôr sa na výchove podieľajú starší súrodenci, spravidla dievčatá. Už od útleho veku dochádza k diferencovanej výchove chlapcov a dievčat. Zatiaľ čo dievčatá preberajú skúsenosti, vedomosti a zručnosti od matky, väčšiu voľnosť majú chlapci a detstvo prežívajú v skupinách rovesníkov a mužskej spoločnosti. (Selická,2009)

„ Vedľa objektívnych príčin, ktoré sťažujú rómskym deťom prístupy k vzdelávaniu, je výraznou neobjektívnou príčinou vnútorný vzťah niektorých Rómov k vzdelaniu bez významnejšej hodnotovej orientácie.“ Fliegel(In: Mann, 1992,s.18)

Rómske deti žijúce v tradičných rodinách sú často vychovávané skôr „ príkladom“ ako učením. Táto výchova zhŕňa pozorovanie, napodobňovanie a neskôr aj priamu účasť na vykonávaných činnostiach, napríklad pomoc pri domácich prácach. (Dost'! Dosta!)

3.2 Vplyv rodičov na výchovu žiakov

Veľa rómskych rodičov je príliš zhovievavých pri výchove detí, a navonok by sa mohlo zdať, že rómske deti vyrastajú bez akejkoľvek rodičovskej autority. Autorita rodičov je tu však prirodzená, založená na veľkej slobode, ktorú deťom dávajú. Významným činiteľom ovplyvňujúcim výchovu detí je aj autorita starých rodičov, ktorí ovplyvňujú vo veľkej miere život rómskych detí. (Poláková, 2005)

Mimoriadnu úctu majú Rómovia k svojim matkám, aj keď hlavou osady je vajda a rodiny je formálne otec. Rómovia žijú väčšinou v prítomnom čase, nestarajú sa veľmi o budúcnosť. Rómske dieťa iba ťažko môžeme motivovať prísľubom vzdialenejšej budúcnosti.

Vanková (2005, s.25) upresňuje, že *„U rómskeho obyvateľstva prevládajú biologické motívy nad motívmi sociálnymi, kultúrnymi. Primárne telesné pocity do značnej miery ovplyvňujú konanie Rómov. Čo je príjemné vyhľadávajú, čo je nepríjemné i keď potrebné, tomu sa usilujú za každú cenu vyhnúť. To ovplyvňuje aj výchovu detí. Rodinná atmosféra, v ktorej rómske dieťa žije má naň nesporne väčší vplyv ako vonkajšie výchovné vplyvy.“*

Stotožňujeme sa tvrdeniami odborníkov, ktorí zdôrazňujú, že deti patrili medzi najvyššie hodnoty rómskeho spoločenstva. Nielen rodičia, ale celá komunita ich považovala za vlastné a starala sa o ich výchovu. Najmä chlapci - majú až prehnanú slobodu a voľnosť, zatiaľ čo pre dievčatá – dcéry, často platia staré názory typického predchádzajúceho rómskeho spoločenstva. Pokiaľ ide o nepotrebnosť vzdelania, povinnosť starať sa o mladších súrodencov, pracovať doma, a pokiaľ ide o „tradičný“ názor na započatie partnerského života v skorom veku dievčaťa, sa už postupom času názory menia. (Vanková, 2005, s. 26).

Rómske deti majú rovnaké právo na vzdelanie ako tie ostatné. V skutočnosti však nie je zaistená ich dochádzka do školy. Jednou z príčin je, že rómsky rodičia podceňujú význam vzdelávania ich detí. Nepriaznivým faktorom školského vzdelávania rómskych detí je ich rýchlejšie dospievanie ako biologické tak aj sociálne. (Řičan, 1998)

„Úspešnosť výchovy dieťaťa v škole je závislá od spôsobu života rómskej rodiny. Osobitne výrazne sa táto okolnosť prejavuje v rodinách žijúcich vo vnútri rómskych pospolitostí. Vážnou prekážkou úspešnosti pre rómske dieťa je nízke ocenenie v hodnotovom systéme zaostalej rómskej rodiny.“ (Keltošová, 1996,s.27)

Rómske matky vnímajú učiteľov svojich detí ako osoby, ktoré majú vplyv a do istej miery aj moc nad ich deťmi. Túto skutočnosť hodnotia negatívne. Učitelia sú zameraní na prácu žiakov v škole a ich spoločným cieľom je predo-

všetkým výkon detí. Rómske deti prichádzajú z odlišného výchovného prostredia. Ich matky predovšetkým zaujíma, ako sa ich dieťa v škole cíti. U nerómskych rodičov je dôležité to, aby sa ich deti niečo naučili a získali čo najviac vedomostí. Rómske matky sa sústreďujú predovšetkým na starostlivosť o deti a na plnenie ich aktuálnych potrieb. Preto aktuálna nespokojnosť dieťaťa v škole môže vyvolať negatívne hodnotenie učiteľov zo strany rómskych rodičov. (Navrátil,2003)

Zelina (In: Holubková, 2004,s.57) uvádza, že *„rómske deti neradi odchádzajú od rodičov ani potom čo sú dospelé, majú mimoriadnu úctu k svojim matkám, aj keď hlavou rodiny vždy aspoň formálne ostáva otec alebo starší muž. S kolektívnou výchovou v rodine súvisí i vzťah k samostatnosti. Dôležité rozhodnutia týkajúce sa rodiny sú väčšinou kolektívne, preto i výchova detí nesmeruje k individualite a samostatnosti. Solidarita so všetkými, silné rodinné putá sú pre rómsku rodinu samozrejmosťou“.*

Daňo, (2000, s.73) píše, že *„prostredie rozvrátenej rodiny pôsobí na dieťa negatívnym smerom, vtedy môže byť škola kolektívom, ktorý pôsobí proti negatívnym silám. Mnohé nedostatky vo výchovnej práci sa môžu stať, keď učiteľky sa starajú predovšetkým o svoju vlastnú rodinu a o svoje vlastné deti, čo je pochopiteľne prirodzené. Potom najviac, ešte dochádzajú a po vyučovaní sa ponáhľajú k rodine, nenachádzajú čas pre výchovu a činnosť v dobe voľného času detí, ktorá je pri predchádzaní delikvencie mládeže zvlášť potrebná.“*

3.3 Vplyvy na rozvoj osobnosti rómskeho žiaka

Keltošová (1996, s. 26) uvádza: *„Prejavy diferencovaných vplyvov na rozvoj osobnosti rómskeho dieťaťa sú najmä tieto:*

- 1. odlišný rečový vývin;*
- 2. zvýšená migrácia rodín;*
- 3. zúžená informovanosť časti detí vyplývajúca zo sociálnej izolovanosti mnohých osád;*
- 4. časté zlyhávajúce dieťaťa v školských výkonoch a v následnej školskej neúspešnosti najmä v nižších ročníkoch;*

5. *zvýšená chorobnosť, častejšie zdravotné a psychické postihnutie (LMD);*
6. *pretrvávajúca indiferentnosť časti prostredia k rómskym deťom a mládeži, najmä v pretrvávajúcom predsudkov;*
7. *odlišnosti stravovacích návykov (častá podvýživa, nepravidelnosť v konzumácii jedla bez desiaty, raňajok, nezapojení do školského stravovania);*
8. *vysoká nezamestnanosť a invalidita žiteľov rodín.*“

Škola ako výchovná inštitúcia priniesla veľké zmeny v hodnotách rodinnej výchovy a je apriori nežiadúca. Rodičia majú väčšinou zlé spomienky a školu a váhajú, či jej majú svoje deti zveriť. Sú presvedčení, že ich deti si v živote vedia tak dobre počínať ako tie deti, ktoré absolvovali povinnú školskú dochádzku a neexistuje nijaký vzťah medzi vzdelaním a ekonomickým alebo sociálnym úspechom. (Liégeois, 1995)

Prvý kontakt žiaka so školou vyžaduje od neho splnenie náročných požiadaviek, čo u rómskych detí môžeme nazvať ako problém, pretože ich pohľad na školu je mnohokrát iný ako u nerómskych detí. V dobre fungujúcej rodine sa na tieto požiadavky zvyčajne podarí dieťa pripraviť. Stimulačne na dieťa pôsobí aj predškolské zariadenie, ak ho dieťa navštevuje, čo je u rómskych detí horšie pretože často predškolskú prípravu nenavštevujú. Veľká časť rómskych detí zlyháva v základnom školstve v dôsledku nedostatočnej školskej pripravenosti, hlavne jazykovej a nedostatočnej starostlivosti a podpory zo strany rodičov. (Zelina 2002)

Učiteľ predstavuje pre žiaka „druhý výchovný vzor“, a preto je žiadúce, aby skutočne bol vzorom pozitívnym. Vzťah žiaka ku škole sa vytvára prostredníctvom osobnosti učiteľa. Na žiaka vplýva nielen jeho odbornosť, ale aj pedagogické spôsobilosti, charakterové vlastnosti, verbálna i neverbálna komunikácia, vonkajší vzhľad, a hlavne jeho vzťah ku žiakom. Kalamárová(In: Klíma školy, 2008)

Skvalitnenie výchovy a vzdelávania rómskych detí a žiakov je základným predpokladom úspešného riešenia ďalších otázok evidovaných v rómskej societe. Cielená výchova a primerané vzdelávanie vytvárajú predpoklad postupnej zmeny hodnotového systému vo vnútri rómskych rodín tak, aby sa vzdelanosť stala akceptovanou hodnotou a zároveň predpokladom na úspešné zvlád-

nutie (riešenie) sociálnych, kultúrnych, ekonomických a spoločenských problémov aj samotnými Rómami. (Hero, 1996, s. 41)

Đuričková (2000) vo svojej štúdii tvrdí, že pre rómskych žiakov musíme vytvoriť také podmienky, ktoré by im umožnili získať skúsenosti zo subjektívneho zážitku úspechov medzi ostatnými deťmi v činnostiach, ktoré sú pre majoritnú populáciu žiakov charakteristické: pochvaly za dobrý výkon a správanie, uznanie, zapojenie do skupinových hier a pocit víťazstva, tvorivé výkony prezentované na výstavách a súťažiach, zapojenie do práce v umeleckých súboroch.

3.4 Charakteristika rómskeho žiaka

Predstava, že svet rómskeho dieťaťa je totožný so svetom slovenského dieťaťa je zavádzajúca. Vzájomné predsudky vedú k dištancu, sociálny kontakt je minimálny a predstavy jednej skupiny o druhej sú skreslené.

Rómske dieťa, ktoré je doma zvyknuté, že váha jeho slova je dôležitá, je vychovávané nebáť sa povedať svoju myšlienku a nečakať na udelenie slova, sa v škole javí ako nevychované a drzé. Sekyt (In: Šišková, 2008)

Sekyt (2008) upresňuje, že nedostatkom rómskeho žiaka nie je dvojjazyčnosť, alebo nevedomosť, „vyučovacieho jazyka“ - rómske šesťročné dieťa nepozná žiadny jazyk, v ktorom by mohlo byť vyučované. Slovná zásoba je veľmi malá (doma s ňou vystačilo), slová sú pre neho veľavýznamné, všeobecné a pojmy nepresné. K tomu ak pripočítame nekorigované vady reči, posunutý prízvuk, - so žiačikom si nerozumieme.

Od útleho veku všetci učíme svoje deti prísnemu rozlišovaniu snov, fantázie a rôznych predstáv od skutočnosti. Vedieť rozlíšiť „zdalo sa mi“ a „napadlo ma“ je veľmi dôležité. Rómovia to nevedia. Preto sa o rómskych žiakoch hovorí ako o klamároch. Keď jeden Róm hovorí o svojej fantázii, alebo o svojom sne, druhý Róm vypovedá o jeho slovách ako o skutočnosti.

Rómsky žiak je sebavedomí, ale sebavedomia má len toľko, koľko ľudí v jeho bezprostrednom okolí ho chváli. Pochváľte rómske dieťa a hneď vám vyrastie pred očami, pokarhajte ho a takmer sa stratí. Sebavedomie je závislé

na sociálnom okolí tak, že ak je Róm sám, žiadne nemá. Sekyt (In: Šišková, 2008)

Nadaný rómsky žiak:

1. žiak je hudobne nadaný, ak má dobrý hudobný sluch a schopnosť improvizovať;
2. jeho pohybové prežívanie vychádza z momentálnej nálady, preto je jeho forma bez ustálených pravidiel;
3. má zmysel predovšetkým pre bezprostrednosť, ľudovosť a farebnosť; rozvoju výtvarného umenia sťažuje fakt, že rómsky žiak predovšetkým dieťa zo sociálne znevýhodneného prostredia vo väčšine prípadov dostáva do rúk ceruzku a pastelky až pri vstupe do materskej školy, prípadne základnej školy.

4. NÁVRH NA RIEŠENIE Z HĽADISKA ŠKOLSTVA,

Od postavenia Rómov v spoločnosti závisia aj metódy výchovy a vzdelávania rómskych detí. Rómovia boli odmietaní, ponižovaní, nenávidení, prenasledovaní, ignorovaní. Bez úprimnej snahy pomôcť rómskemu dieťaťu rozvi-

núť svoj potenciál, vzbudiť jeho záujem o vzdelanie nedosiahneme žiadne zlepšenie. Zároveň veľa závisí aj na prístupe štátnej politiky.(Valachová, et al, 2002)

4.1 Žiaci so špecifickými edukačnými potrebami

V nasledujúcej podkapitole sa zameriame na vysvetlenie pojmov žiak so špeciálnymi potrebami, edukácia a inklúzia.

„ Špeciálna edukácia – je to zladený súbor postupov, metód výchovného ovplyvňovania pomocou ktorých sa dosahujú pozitívne zmeny v kvalite a kvantite vychovanosti a vzdelanosti jedincov so špeciálnymi výchovnými potrebami. Dosahujú s metódami edukácie (výchovy a vyučovania)“. (Vašek, 2005,s.79)

Inklúzia je vyšší stupeň integrácie postihnutých alebo znevýhodnených jedincov do spoločnosti a ich inštitúcií (napríklad inkluzívne vzdelávanie), pri ktorom sa pripúšťa, že integrovaný postihnutý jedinec nebude ani pri zvláštnych opatreniach schopný rovnakých výsledkov ako zdravý jedinec. (Jandourek, 2001)

V odbornej literatúre, podľa autoriek Hájková, a Strnadová,.(2010,s.12)- Inkluzívne vzdelávanie :“ *Pojem inklúzia vychádza z angl. inclusion, čo znamená zahrnutie, v širšom pojatí príslušnosť k celku. Inklúzia nie je optimalizovaná a rozšírená integrácia. Jedná sa i koncept, podľa ktorého by všetky deti mali navštevovať triedy hlavného vzdelávacieho prúdu, a to bez ohľadu na stupeň postihnutia*“.

Seidler(2008) žiakov so špeciálnymi edukačnými potrebami rozdeľuje na deti, ktoré sú označené ako jedinec so špecifickými (špeciálnymi) potrebami:

- a) žiaci so sluchovým postihnutím,
- b) žiaci so zrakovým postihnutím
- c) žiaci s telesným postihnutím,
- d) žiaci s mentálnym postihnutím,
- e) žiaci s narušenou komunikačnou schopnosťou,
- f) žiaci s poruchami učenia,

- g) žiaci s poruchami správania,
- h) žiaci s vývinovými poruchami reči, učenia a správania,
- i) žiaci so špecifickými vývojovými poruchami učenia a správania
- j) nadané deti.

Danihel (In: Valachová, et al, 2002,s.23) prezentuje názor pedagógov na problém zamieňania mentálneho postihu so sociálnou zaostalosťou rómskych žiakov. Podľa Danihela (1996) problémom sú ekonomické, jazykové a špecifické požiadavky výchovy a vzdelávania rómskych žiakov. Súhlasíme s jeho definovaním závislosti spôsobu života detí v rómskej rodine a úspešnosti výchovy a vzdelávania dieťaťa v škole, tiež s návrhmi riešenia problémov rómskych detí zo znevýhodneného sociálneho prostredia. Dotýka sa to aj problému segregácie žiakov.

4.2 Koncepcie výchovy a vzdelávanie rómskych žiakov

Po roku 1989 nová politická situácia umožnila legislatívnym predpokladom a štátnou garanciou hľadať nové prístupy k riešeniu problémov výchovy a vzdelávania Rómov.

„Zásady vládnej politiky k Rómom“ schválené uznesením vlády SR č. 153/1991 navrhovali riešenie v oblastiach- v etnickej, sociálnej, kultúrnej, vzdelanostnej a ekonomickej. Rómom bola priznaná etnická svojbytnosť na úrovni ostatných etnických minorít na Slovensku a garantované právo na výchovu a vzdelávanie, tlač a informácie vo svojom jazyku, na využívanie svojho jazyka v úradnom styku, na rozvoj vlastnej kultúry, právo združovať sa v etnických združeniach a zúčastňovať sa na riešení otázok týkajúcich sa Rómov. (Valachová, et al, 2002)

Program PHARE poskytuje podporu krajinám strednej a východnej Európy už od roku 1989. V Slovenskej republike sú projekty PHARE prebiehajúce pod gesciou podpredsedu vlády SR pre ľudské práva, menšiny a regionálny rozvoj integrálnou súčasťou realizácie vládnej politiky a v súlade so Stratégiou na riešenie problémov rómskej národnostnej menšiny. (tamtiež)

Cieľom projektov PHARE 1998 *Zlepšenie situácie Rómov na Spiši*, PHARE 2000 *Zlepšenie situácie Rómov v Slovenskej republike*, je zlepšiť postavenie rómskej menšiny a vytvoriť podmienky na lepšie začlenenie sa Rómov do spoločnosti. V rámci PHARE 2001 sa realizujú dva komplexné projekty:

A. Projekt *Problematika rómskej menšiny* – jeho zámerom je zlepšiť vzdelanostnú úroveň rómskej národnostnej menšiny a podporovať toleranciu a integráciu do spoločnosti.

B. Projekt *Infraštruktúra pre rómske osady* je netypický pre projekty. Zameriava sa na prioritný región Slovensko- Východ jeho zámerom je zlepšiť životnú úroveň rómskeho obyvateľstva. (Valachová, et al, 2002)

Školská politika SR vychádza z rešpektovania demokratického prístupu štátu k deťom a mládeži, zabezpečuje výkon štátnej správy v oblasti starostlivosti a deti a mládež v zmysle zákona SNR o organizácii ministerstiev a ústredných orgánov prostredníctvom Ministerstva školstva SR, ktoré vypracovalo a prijalo dva základné dokumenty:

1. Konceptia rozvoja výchovy a vzdelávania SR na najbližších 15 – 20 rokov - **Projekt MILÉNIUM** z roku 1999 - autori tejto koncepcie boli Vladimír Rosa, Ivan Turek a Miron Zelina.

2. Národný program výchovy a vzdelávania SR, schválený MŠ SR v roku 2001 Program vznikol na základe verejnej diskusie k Návrhu koncepcie výchovy a vzdelávania projektu Milénium. Nadväzuje na programové vyhlásenie vlády SR z novembra 1998, materiály vzťahujúce sa k vývoju slovenského školstva za desaťročie od roku 1989 a zároveň využíva výsledky verejnej diskusie k Návrhu koncepcie rozvoja výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike - Projekt MILÉNIUM.

V týchto dokumentoch sa konštatuje, že situácia v školstve nie je dobrá a dokonca možno hovoriť o kríze systému. Preto je potrebné prijať nový školský zákon, zlepšiť systém financovania školstva, uskutočniť kurikulárnu reformu, aby obsah a forma vzdelávania plne korešpondovali so zmenami v spoločnosti a reagovala na jej potreby. (Milénium – Rosa, V. Turek, I. Zelina, M., 2001)

Autori sa v programoch snažia navrhnúť systém zmien, ktoré by sa mali realizovať v najbližších dvadsiatich rokoch, aby sme sa dostali na úroveň najvyspelejších krajín Európy a sveta.

Pre tvorivo- humanizačné školstvo je potrebné vykonať:

1. Zmenu obsahu vzdelávania – (kurikulárna transformácia) znížiť počet nepotrebných, nefunkčných informácií a nahradiť ich obsahom, poznatkami potrebnými pre život, kľúčovými kompetenciami;
2. Zmenu filozofie výchovy y vzdelávania – od tradičného poňatia výchovy a vzdelávania prejsť k tvorivo- humanistickej koncepcii;
3. Zmenu prípravy pedagogických pracovníkov, učiteľov
4. Zmenu metód, spôsobov, technológií vzdelávania, výchovy a riadenia týchto procesov. Od direktívnych, nedemokratických a totalitných metód prejsť k nedirektívnym spôsobom výchovy.
5. Zmenu riadenia - viac dôverovať školám, školským zariadeniam, riaditeľom, miestnym komunitám, radám škôl, rodičom a pedagogickým kolektívom.

V programovom vyhlásení vlády sa uvádza, že vzdelávanie zohráva kľúčovú úlohu v ďalšom vývoji a fungovaní spoločnosti. Dlhodobým cieľom vlády by preto mala byť transformácia tradičného školstva na moderné školstvo 21. storočia v duchu moderných európskych a svetových trendov.

V rámci integrácie Rómov do spoločnosti, prioritou vlády SR bude aj nové nastavenie školských noratívov, s cieľom zmodernizovať systém v oblasti vzdelávania žiakov zo znevýhodneného sociálneho prostredia. SR je viazaná Dohovorom o právach dieťaťa, ktorý deklaruje, že výchova musí smerovať k rozvoju osobnosti dieťaťa, jeho nadania a duševných schopností v najväčšom rozsahu, musí dieťa pripraviť na aktívny život v dospelosti v slobodnej spoločnosti a zdôrazňovať rešpekt rodičov dieťaťa, jeho vlastnú kultúrnu identitu, jazyk, hodnoty a kultúrny pôvod.

4.2.1 Systém vzdelávania Rómov- DROMUS

Autori Prof. PhDr. Miron Zelina, Dr.Sc. a PaedDr. Daniela Valachová vypracovali systémový prístup k vzdelávaniu Rómov v presvedčení, že takýto prístup môže viesť k úspechu.

„Slovo **DROMUS** je akronym, v ktorom začiatkové písmená znamenajú jednotlivé štrukturálne oblasti vzdelávania Rómov:

D – dochádzka do školy

R – regulácia a riadenie, autoregulácia

O – obsah vzdelávania

M – metódy vzdelávania

U – učiteľ

S – spätná väzba.“ (Valachová, et al, 2002,s.112)

Systém sa môže týkať celej populácie, ale zvláštnosťou môžu byť niektoré prvky, ktoré sa týkajú znevýhodnených Rómov.

D – dochádzka do školy. Cieľom autorov tohto subsystému bolo, aby rómske znevýhodnené dieťa chodilo do školy, aby v nej strávilo dostatočne dlhý čas na to, aby sa mohla realizovať kompenzácia jeho mentálnych handicapov. Autorom nešlo len o to, aby sa žiak zúčastňoval na bežnom vyučovaní, ale išlo o celkový čas „školenia“ v základnej škole, strednej, aj v celoživotnom kontexte. Pretože v tomto systéme autorom ide o návrhy na zlepšenie vzdelávania Rómov navrhujú:

a) vypracovať účinný systém, aby sa počet vymeškaných hodín z vyučovania znížil na minimum, naskytujú sa tieto možnosti:

- aby staršie deti vodili do školy mladších súrodencov,
- aby deti vodili do školy ich rodičia,
- možnosť požiadať rómskeho asistenta, aby ráno zobral deti do školy a popoludní ich odviezol domov,
- využívať školský autobus na vozenie detí do školy, alebo v osadách zriaďovať triedy pre nižšie ročníky a tým priblížiť školu rómskym deťom,
- sprísniť legislatívu vo všetkých možných oblastiach- odobratie soc. dávok, prídavkov na deti – podľa možnosti z právneho hľadiska a priamo v miestnych podmienkach.

- b) dbať o to, aby rómske deti čo najskôr začali navštevovať školské zariadenia a tak sa dostali pod edukatívny vplyv pedagógov. Výskumy ukazujú, že práve v rannom veku sa kladú základy nielen vedomostí, ale aj disciplíny, určitého režimu dieťaťa, základy komplexnej, integrovanej osobnosti.
- c) vytvoriť miestny systém mimoškolskej starostlivosti pre rómske deti a mládež, prípadne aj pre ich rodičov. Autori navrhujú:
- vytvárať čo najviac školských klubov a miestnych vzdelávacích a kultúrnych stredísk;
 - pripraviť čo najviac vysokovzdelaných pedagógov voľného času, kultúrnych činiteľov;
 - uviesť do činnosti telocvične, kultúrne miestnosti, herne a počítačové, internetové miestnosti
 - financovať ľudí a náklady na prevádzku týchto zariadení zo samosprávnych miestnych zdrojov, od sponzorov.
- d) motivovať žiakov a ich rodičov k tomu, aby deti čo najdlhšie chodili do školy, aby mali ambície chodiť ďalej na stredné školy a vysoké školy;
- e) vytvoriť účinný systém motívov pre celoživotné vzdelávanie rómskeho obyvateľstva, a to nielen pre negramotných Rómov, pre nezamestnaných či matky v domácnosti.

R – regulácia a riadenie, autoregulácia. Tento subsystem obsahuje dve nezávislé oblasti:

1. Systém riadenia edukačného procesu rómskych detí zo strany riaditeľa školy, učiteľa, miestnej samosprávy, VÚC a štátu v nadväznosti na európske a svetové tendencie.

Tvorivé riadenie, t.j. neustále hľadanie účinnejších spôsobov riadenia celého systému vrátane zavádzania alternatívnych metód a spôsobov edukácie.

„Na zlepšení vzdelávania Rómov sa významnou mierou podieľa moderný manažment edukačných procesov, ktorý synergeticky realizuje funkčný manažment, ako aj personálny manažment.“ (Valachová, et al, 2002,s.117)

2. Autoregulácia. Mechanizmus, ktorý utvára, usmerňuje a riadi naše správanie, myslenie, emócie, city, túžby a nálady je autoregulácia. Je prejavom

celého nášho JA. Je autentickou osobnosťou, ktorá vie čo chce, má svoje ciele a zámery, pozná všeľudské normy a hodnoty a rešpektuje ich, vie vytvoriť vysoký stupeň autoregulačného správania.

Zimmerman (In: Valachová, et al, 2002) definuje autoreguláciu ako konštrukt, ktorý vyjadruje stupeň, a akom sú ľudia motivačne a činnostne aktívni pri svojom učení.

O – obsah vzdelávania. Základnou otázkou v tomto subsysteme je, čo chceme naučiť rómske deti, aký má byť obsah vzdelávania.

Z hľadiska chápania odborníkov obsah je determinovaný niekoľkými faktormi:

1. Žiak má dostať základné informácie o svete, o sebe, o prírode, o spoločnosti, základné poznatky z jednotlivých vedných disciplín (fyzika, chémia, biológia).
2. Pri výbere obsahu sa má v základe prihliadať na záujmy, skúsenosti a potreby žiakov, má sa vychádzať z ich prirodzeného života.
3. Obsah vzdelávania má zahrňovať naučenie základných kompetencií človeka pre život v budúcnosti.

Východiskom pre výber a určenie obsahu vzdelávania žiakov zo znevýhodneného sociálneho, jazykového, kultúrneho a sociálneho prostredia sú súčasné osnovy základnej a strednej školy, ako aj Program výchovnej práce v materských školách. (Valachová, et al, 2002)

M – Metódy edukácie Rómov. Všetky metódy, stratégie a techniky, ktoré by sa mohli používať vo výchove rómskych žiakov, pri edukácii detí z menej podnetného prostredia či pre deti so špecifickými výchovno-vzdelávacími potrebami nie je možné opísať. Preto autori systému Dromus (Zelina, M., Valachová, D. 2001) k filozofii metód edukácie štruktúrovali model rozvoja osobnosti rómskeho žiaka do šiestich základných dimenzií:

A dimenzia je dimenziou rozvoja nonkognitívnych funkcií, ktorá obsahuje subsystem KEMSÁK, t.j. rozvoj **K**ognitivizácie, **E**mocionality, **M**otivácie, **S**ociability, **A**utoregulácie a **a**xiologizácie a **K**reativity.

B dimenzia zahrňuje tie činnosti, pomocou ktorých sa osobnosť môže rozvíjať, zdokonaľovať. Ide o učenie, hru, prácu medziľudskú interakciu, umenie, odpochinok.

C dimenzia predstavuje všetky vyučovacie predmety, kurikulum, obsah vzdelávania, ktorý v integrovanom a projektovom vzdelávacom systéme nemusí mať skladbu vyučovacích predmetov.

D dimenzia je rozvojovou dimenziou kognitívnych funkcií a procesov. Môže byť niektorá z kognitívnych taxonómií či etáp odborníkov J. Piageta, B.S. Blooma, M. Zelinu, L.W. Andersona , alebo ďalšie.

E – dimenzia zahrňuje v sebe prieskum a odhad dôležitosti pôsobenia vonkajších činiteľov na rozvoj osobnosti rómskeho žiaka, akými sú rodina, dedičnosť, prostredie, kamaráti.

F – dimenzia predstavuje v prvom rade rozmer ľudskej zmeny, dynamiky.

Týchto šesť spomenutých dimenzií predstavuje model osobnosti.

U – Učiteľ. Je najdôležitejším činiteľom úspechu vzdelávania a výchovy. Vo vzdelávaní Rómov sa odporúča aby:

- učiteľ rómskych žiakov prešiel špeciálnou edukáciou, prípravou pre prácu s týmito žiakmi. Autori dokumente navrhujú špecializované inovačné štúdium (ŠIŠ) pre učiteľov rómskych detí, ale aj detí zo znevýhodneného sociálneho prostredia;
- bol ustanovený rómsky alebo nerómsky asistent učiteľa;
- učiteľ bol za túto prácu osobitne honorovaný, a aby zvýšenie jeho mzdy bolo podmienené neustálym, celoživotným vzdelávaním;
- učiteľ mal možnosť pracovať s menším počtom žiakov v triede a bol pripravený pracovať s nimi aj vo voľnom čase;
- v mimoriadnych ťažkých prípadoch vytvoriť na školách špeciálne, podporné či kompenzačné triedy, kde špeciálny pedagógovia budú realizovať individuálne vzdelávacie programy, kompenzačnú výchovu, aby sa žiak čo najskôr dostal do hlavného prúdu vzdelávania;

- na škole pracoval s rómskymi žiakmi výchovný poradca, karierný poradca, ktorý by najmä ovplyvňoval žiakov, rodičov v tom smere, aby pokračovali v štúdiu na strednej a vysokej škole;
- sa v edukačnej praxi uplatnili ako pomocní pedagógovia, učitelia asistenti;
- učiteľ mal pomocníkov, podporovateľov a spolupracovníkov: školského psychológa, poradenského psychológa, špeciálneho alebo liečebného pedagóga, logopéda a ďalších odborníkov.

S – Spätná väzba. Do tohto subsystému zahrnujeme spätné väzby zo strany inšpekcie, uplatnenia žiakov na trhu práce, v školách, spätné väzby zo skúšok, štandardov, posúdení rozličnými ľuďmi, expertmi. (Valachová, et al, 2002)

4.2.2 Dekáda inklúzie Rómov 2005 – 2015

Dekáda inklúzie Rómov sa začala v bulharskej Sofii 2. februára 2005 s úsilím koordinovať aktivity určené na zlepšenie situácie Rómov z ôsmich krajín Európy s účasťou medzinárodných inštitúcií. Začleňovanie rómskej populácie je spoločnou iniciatívou Česka, Maďarska, Slovenska, Bulharska, Rumunska, Slovinska, Macedónska, Srbska a Čiernej Hory spolu so Svetovou bankou a Inštitútom otvorenej spoločnosti. Jej účelom je rozšíriť a urýchliť sociálnu inklúziu Rómov. Program a zameriava na štyri prioritné oblasti – vzdelávanie, zamestnanosť, zdravie a bývanie. Národné akčné plány (NAP DIR), obsahujú ak konkrétne úlohy, ktoré chcú krajiny dosiahnuť s uvedením časového obdobia, štatistikami a v mnohých prípadoch aj s finančnými nákladmi. Vláda SR NAP DIR prijala uznesením č. 28/2005 dňa 12. januára 2005.

Priority v oblasti vzdelávania:

- zlepšiť zaškolenosť a pripravenosť rómskych detí;
- zlepšiť vzdelávacie výsledky Rómov;
- zvýšiť percento rómskych žiakov navštevujúcich stredné školy;
- znížiť percento rómskych detí navštevujúcich špeciálne základné školy a špeciálne výchovné zariadenia;

- zvýšiť percento rómskych žiakov navštevujúcich vysokoškolské vzdelávanie (osobitne zvýšiť percento žiakov pripravujúcich sa na učiteľské povolanie);
- zlepšiť úroveň materiálneho vybavenia škôl a školských zariadení;
- globálne implementovať multikultúrnu výchovu;
- Skvalitniť preventívny, výchovný a podporný systém na prevenciu negatívneho správania rómskych žiakov. (Dekáda inklúzie Rómov 2005-2015. Úrad vlády SR, Bratislava)

Záver a odporúčania z medzinárodného odborného seminára Tvorivosť a inovácia vo vzdelávaní detí zo sociálne znevýhodneného prostredia, ktorý sa konal v rámci predsedníctva Dekády inklúzie rómskej populácie 2005-2015 v Poprade, SR (2009). Boli prijaté tieto odporúčania:

1. Potreba pomôcť rómskym žiakom v prechode do základnej školy:

- a) zaviesť povinnú predškolskú dochádzku pre všetky deti,
- b) podporovať bilingválnu edukáciu rómskych žiakov,
- c) zabezpečiť rómsky hovoriacich učiteľov.

2. Odporúčanie pre oblasť špeciálnych škôl:

- a) redukovať počty detí, ktoré sú zaradené do systému špeciálnych škôl,
- b) priblížiť sa k normám v oblasti špeciálnych škôl vyspelým západoeurópskym krajinám,
- c) v súvislosti so začleňovaním rómskych žiakov späť do základných škôl, poskytnúť stimuly pre financovanie základného školstva.

3. Odporúčanie pre Slovenskú republiku pre oblasť špeciálnych škôl:

- a) zjednotiť poradenský systém v slovanskom školstve (Centrá pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie a Centrá špeciálno-pedagogického poradenstva) do jedného celku,
 - b) aktívne posudzovať a kontrolovať prácu poradní (najmä súkromných) prostredníctvom kontrolného mechanizmu školskej inšpekcie.
4. Využívať nástroje na uplatnenie začleňovania rómskej populácie a to najmä:

- a) mobilizáciou komunitných zdrojov na rozvoj potenciálu rómskej komunity a na vytváranie adekvátneho edukačného prostredia
- b) využitím existujúcich technických (budovy a technika), personálnych (existujúci vyškolení profesionáli) a finančných (vytvorenie viac zdrojového financovania) zdrojov najmä na lokálnej úrovni,
- c) spoluprácou štátnych a neštátnych inštitúcií na riešení začleňovania rómskej populácie.

V oblasti predprimárneho vzdelávania sa účastníci zhodli na potrebe riešenia tejto problematiky už od narodenia dieťaťa až po začiatok povinnej školskej dochádzky, čiže nielen ako témy pre posledný ročník materskej školy. Pre komplexnosť vnímania tejto témy je potrebné využiť všetky formy edukácie, tak formálnu (v škole), neformálnu (voľnočasové aktivity) a informálnu (v rodine).

5. V oblasti prípravy a ďalšieho vzdelávania učiteľov a asistentov učiteľa je potrebné:

- a) u asistentov učiteľa zabezpečiť jeho príslušnosť k danej rómskej komunite a aby ovládal jazyk komunity,
- b) u učiteľov je nevyhnutné zvyšovať ich profesionálne kompetencie (vôľové, protipredsudkové, interkultúrne,) pre prácu s rómskymi deťmi,
- c) zvýšiť ohodnotenie pedagogických zamestnancov pôsobiacich v podmienkach práce s deťmi z rómskych komunít a hľadať formy stimulácie na ich prácu. (Poprad, 2009)

Revidovaný národný akčný plán – Dekády začleňovania rómskej populácie 2005- 2015 na roky 2011 – 2015 In: Stratégia Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020, schválený uznesením vlády SR č. 1/2012 dňa 11. januára 2012.

4.2.3 Strednodobá koncepcia rozvoja rómskej národnostnej menšiny v Slovenskej republike SOLIDARITA – INTEGRITA –INKLÚZIA 2008 - 2013

Hlavným cieľom koncepcie bolo vytvorenie modelov formovania priaznivejších prostredí marginalizovaných rómskych komunít v zmysle trvalého sociálneho rozvoja zamerané na dve skupiny .

1. obyvateľov žijúcich v rómskych osadách na nízkej sociálnej a kultúrnej úrovni
2. obyvateľov žijúcich v oblastiach a mestách na priemernej úrovni (so zameraním na podporu ich úsilia vzdelávať svoje deti, uplatniť sa na trhu práce, zvyšovať svoju životnú úroveň, so zameraním na získanie, resp. obnovu sociálnych zručností).

Vláda SR, občianska spoločnosť ako aj medzinárodné spoločenstvo aktívne podporujú iniciatívy zamerané na udržiavanie rómskych detí v školách, rozšírenie prístupu k zamestnanosti a na prekonanie diskriminácie Rómov.

Vzdelanostná úroveň rómskej populácie je dlhodobo pod celoslovenským priemerom, čo pravdaže platí vo zvýšenej miere o príslušníkoch marginalizovaných rómskych komunít. Učebné osnovy až na malé výnimky, obsahovo i formálne ignorujú špecifiká rómskej kultúry, histórie a jazyka. Podobne aj učitelia nedostatočne reflektujú odlišné sociálne a kultúrne zázemie svojich žiakov.

Autormi navrhnuté opatrenia v oblasti výchovy a vzdelávania:

V oblasti predškolskej výchovy a vzdelávania

- ☐ navrhujeme motivovať k zvýšenej účasti detí zo sociálne znevýhodneného prostredia na predškolskej príprave už od veku 4 rokov,
- ☐ navrhujeme legislatívne riešiť povinnú predškolskú prípravu 5- ročných detí do roku 2013,
- ☐ navrhujeme do zákona o výchove a vzdelávaní zaradiť materskú školu ako integrálnu súčasť sústavy škôl,

- ▣ zavrhuje rozšíriť sieť predškolských zariadení podľa potrieb v obciach s vysokou koncentráciou rómskych detí,
- ▣ navrhuje legislatívne riešiť normatívne financovanie asistentov učiteľa v materských školách v obciach s vysokou koncentráciou rómskych detí
- ▣ navrhuje skvalitniť metodickú pomoc odborných zamestnancom školských úradov v oblasti zabezpečenia predškolskej výchovy.
- ▣ navrhuje vypracovať nové a zaviesť do praxe overené programy orientované na zlepšenie spolupráce rodičov rómskych detí s predškolskými zariadeniami.

V oblasti základného vzdelania

- ▣ udržiavať a rozvíjať systém nultých ročníkov základných škôl pre šesťročné deti nedosahujúce školskú spôsobilosť,
- ▣ znížiť počet žiakov v bežnej triede,
- ▣ realizovať celodenný výchovný systém,
- ▣ vytvoriť atraktívne edukačné prostredie rešpektujúce sociálne, kultúrne a jazykové špecifikácie detí,
- ▣ pri vytváraní školských vzdelávacích programov zohľadňovať výchovné a vzdelávacie potreby rómskych detí a žiakov
- ▣ legislatívne riešiť problematiku školskej dochádzky mladistvých matiek,
- ▣ využívať možnosť realizácie kurzu na získanie (dokončenie) vzdelania poskytovaného základnou školou,
- ▣ podporiť vzdelávacie programy multikultúrnej výchovy a výchovy proti predsudkom a intolerancii ako súčasť výchovno- vzdelávacích programov škôl,
- ▣ pripraviť výzvu na rozvojový projekt dobudovania infraštruktúry škôl a školských zariadení,
- ▣ vypracovať sociálno-kultúrne nezávislé testy školskej spôsobilosti pre 6-7 ročné deti
- ▣ zabezpečiť testovanie školskej spôsobilosti výlučne pedagogicko-psychologickými poradňami

- ▣ zvýšiť počet špeciálnych pedagógov v základnej škole na zabezpečenie edukačných podmienok individuálne integrovaných žiakov
- ▣ využívať vzdelávacie poukazy aj na aktivity počas školských prázdnin
- ▣ definovať kategórie žiakov s poruchami psychického a sociálneho vývinu, s poruchami správania a s vývinovými poruchami učenia, a žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia, ktorá by ich odlišovala od žiakov so zdravotným postihnutím vyžadujúcimi špeciálne výchovno- vzdelávacie potreby.
- ▣ vytvoriť alternatívne učebné osnovy, ktoré budú využívať pri prispôbovaní obsahu výučby rómskych detí zo sociálne znevýhodneného prostredia, zároveň prijať opatrenia k zabráneniu takýchto osôb.
- ▣ vymedziť rozdiel medzi asistentom učiteľa pre žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia a asistenta pre zdravotne postihnutého žiaka,
- ▣ vypracovať sociálno-kultúrne nezávislé testy spôsobilosti pre 6 – ročné deti
- ▣ vždy zabezpečiť testovanie školskej spôsobilosti výlučne pedagogicko psychologickými poradňami.

Výchova a vzdelávanie v špeciálnych školách a školských zariadeniach

- ▣ prehodnotiť opodstatnenosť prípravných tried v špeciálnych základných školách pre mentálne postihnutých v súvislosti s prijímaním detí zo sociálne znevýhodneného prostredia,
- ▣ vždy legislatívne riešiť možnosť vytvárania špecializovaných tried,
- ▣ pravidelne v dvojročných intervaloch uskutočňovať rediagnostiku žiakov zaradených do špeciálnych základných škôl a vypracovať správu,
- ▣ zabezpečiť, aby diagnostika a rediagnostika dieťaťa bola vykonávaná v prirodzenom prostredí.

V oblasti stredoškolského vzdelávania

- ▣ jednotlivých regiónoch SR podľa potreby podporovať vytváranie združených stredných škôl,

- v spolupráci s príslušnými samosprávnymi orgánmi zriaďovať v obciach s vysokou koncentráciou rómskeho obyvateľstva elokované triedy,
- Riešiť možnosť získania výučného listu po ukončení učilišťa,
- realizovať prieskum o postavení žiaka zo sociálne znevýhodneného prostredia v stredných školách SR,
- v rámci kurikulárnej transformácie na stredných školách zaviesť do obsahu učiva predmetov spoločenskovedného charakteru informácie z oblasti dejín Rómov, ich kultúry, literárnej tvorby a spoločenského života, ako prierezovú tému multikultúrnú výchovu a výchovu proti predsudkom
- pri zriaďovaní škôl a naplňaní tried rešpektovať princíp integrovaného vzdelávania žiakov,
- zavádzať odbory, v ktorých sa veľmi úspešne môžu uplatniť aj rómski žiaci
- realizovať experimentálne overovanie študijného odboru „komunitná práca“

Etapu profesionálnej prípravy rómskych žiakov sa zväčša uskutočňuje v odborných učilištiach (OU) v trvaní 2 až 3 roky. Odborný výcvik sa organizuje priamo v OU, alebo po dohode s fyzickými a právnickými subjektmi.

Vysokoškolské vzdelávanie

- vytvoriť organizačné a materiálne predpoklady na vysokoškolské vzdelávanie tých, Rómov, ktorí sú znevýhodňovaní sociálnymi podmienkami,
- podporiť poskytovanie finančných prostriedkov vysokým školám zo zdrojov grantových agentúr
- vytvárať ciele impulzy na podnecovanie vysokých škôl k zapracovaniu danej problematiky do obsahu vzdelávania v oblasti:
 - výskumu reálnych edukačných podmienok
 - inovačných zmien v obsahu študijných programov, a to hlavne v štúdiu učiteľstva a sociálnej práce
 - povinne voliteľným predmetom vytváraním podmienok na rozvíjanie odborných kompetencií v oblasti komunitnej práce a komunitného

vzdelávania, ako a v oblasti pôsobenia v edukačných subsystémoch, ktoré pôsobia mimo inštitúcie školy

- vytváranie podmienok pre možnosť ďalšieho vzdelávania učiteľov s orientáciou na problematiku cieľovej skupiny
- vytváranie predpokladov pre prehĺbovanie spolupráce vysokoškolských pracovísk
- zavedenie študijného programu zameraného na rómsky jazyk a literatúru, históriu a kultúru Rómov

5. PRIESKUM ADAPTAČNÝCH PROBLÉMOV RÓMSKÝCH ŽIAKOV V ŠKOLE

V druhej časti diplomovej práce, ktorá je zároveň praktickou časťou, chceme sústrediť pozornosť na informácie získané prieskumom. Týkajú sa bariér a osobnostných vlastností rómskych žiakov pri vstupe do školy, a procesu edukácie na školách kde podľa zistení z celkového počtu žiakov navštevujúcich uvedené školy je 65 % Rómov.

5.1 Cieľ prieskumu a čiastkové ciele

Cieľom nášho empirického prieskumu je zistiť, postoje pedagógov (ich názory na prostredie odkiaľ prichádzajú), či dostatočne poznajú žiakov v triede, a či vedia predchádzať adaptačným problémom rómskych detí v škole.

Hlavný cieľ sme si rozdelili na viacero čiastkových cieľov:

Cieľ 1: Zistiť ako učitelia vnímajú rómske deti.

Cieľ 2: Zistiť najvýraznejšiu bariéru rómskych detí pri vstupe do školy.

Cieľ 3: Zistiť, či sa do vyučovacieho procesu aplikujú predmety a prvky z multikultúrnej výchovy.

5.2 Hypotézy prieskumu

Na základe určeného cieľa prieskumu sme si stanovili a formulovali pracovné hypotézy:

Hypotéza 1: Pedagógovia na školách nerobia rozdiely medzi rómskymi a nerómskymi žiakmi a vnímajú ich rovnako aj vo vlastnostiach a schopnostiach.

Hypotéza 2: Predpokladáme, že existujú viaceré bariéry týkajúce sa vstupu rómskych žiakov do školy.

Hypotéza 3: Predpokladáme, že do vyučovania sa neaplikujú predmety a prvky multikultúrnej výchovy

5.3 Použité metódy, priebeh prieskumu, výber respondentov

Hlavnou metódou zberu informácií bola použitá dotazníková metóda. Údaje sme získali pomocou vlastného anonymného dotazníka. Získané výsledky sme kvalitatívne a kvantitatívne vyhodnotili. Vďaka tejto metóde môžeme testovať väčší počet respondentov súčasne. Tento spôsob zberu údajov má aj ďalšie výhody - a to, že je finančne nenáročný, nevyžaduje veľa času a u respondentov je obľúbený, pretože im zaručuje anonymitu.

Prieskum bol realizovaný v troch základných etapách:

1. Prípravná etapa:

- preštudovanie potrebnej literatúry
- príprava metodiky prieskumu
- vypracovanie prieskumných nástrojov
- príprava terénneho zberu dát, rozmnoženie dotazníkov, organizačné zabezpečenie

2. Realizačná etapa:

- dotazníkový prieskum
- distribuovanie dotazníkov respondentom
- terénny zber vyplnených dotazníkov
- technická príprava údajov pre analýzu.

3. Záverečná etapa prieskumu:

- štatistické spracovanie údajov
- analytické práce
- interpretácia výsledkov

Náš prieskum sme uskutočnili na základných školách v okrese Levice. Prebiehal v termíne od 01. októbra 2011 do 31. decembra 2011.

Prieskumnú vzorku tvorili pedagógovia pôsobiaci v uvedených školách, ktorí sa stretávajú každodenne so žiakmi zo znevýhodneného prostredia.

Náš dotazník tvoril súbor 11 písomne formulovaných otázok, na ktoré respondenti odpovedali zakrúžkovaním vhodnej odpovede, prípadne dopísaním vlastného názoru. Otázky v dotazníku boli uzavreté, polootvorené a otvorené. Použili sme taktiež grafické škálovanie a nominálnu stupnicu merania.

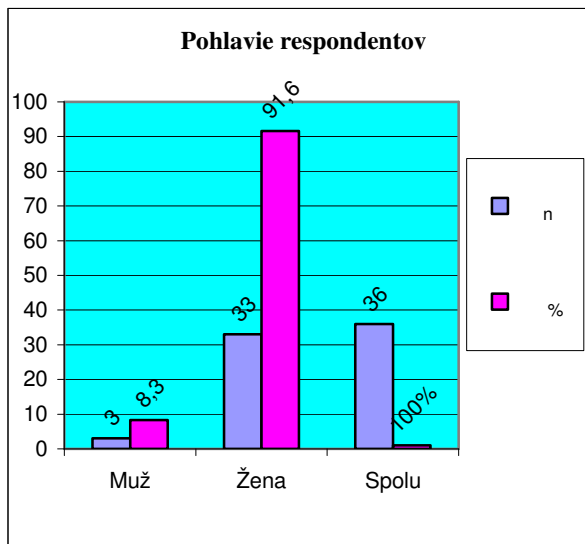
Príslušné otázky boli zamerané na hodnotenie uvedenej problematiky. Snažili sme sa, aby otázky boli jasné a zrozumiteľné. Vedeli sme, že spracovanie takéhoto typu dotazníka bude zložitejšie, no našou snahou bolo čo najobjektívnejšie získanie odpovedí. Výsledky dotazníka sme spracovali na základe kvantitatívnej analýzy, kde sme použili matematicko-štatistické metódy, s ktorými sme pracovali pri utváraní grafov a tabuliek. Dotazník je anonymný a respondenti boli oboznámení, na čo budú použité jeho výsledky. V prvých piatich otázkach sme zisťovali údaje o respondentoch ako pohlavie, vek, dĺžka pedagogickej praxe, ukončený stupeň vzdelania a smer vzdelania. Ostatné otázky dotazníka boli použité na potvrdenie alebo vyvrátenie nami stanovených hypotéz. Dotazník sme distribuovali do ZŠ v Kalnej nad Hronom a ZŠ Plavé Vozokany a uvádzame ho v prílohe A.

5.4 Analýza získaných údajov z dotazníka

Údaje o respondentovi:

Tabuľka 1: Pohlavie respondentov

Pohlavie	n	%
Muž	3	8,3
Žena	33	91,6
Spolu	36	100

n- reálny počet respondentov **Graf 1: Zastúpenie pohlavia respondentov**

Z tabuľky nám vyplýva, že veľmi vysoké percento 91,6% je zastúpenie žien, a mužov je 8,3%. Môžeme teda konštatovať, že školstvo je vysoko feminizované.

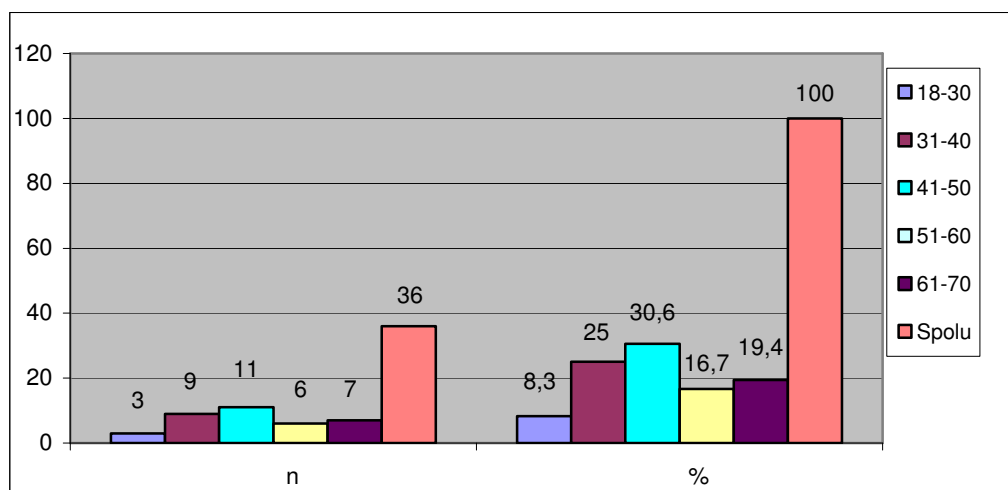
Tabuľka 2: Vekové zloženie respondentov

Vek	n	%
18-30	3	8,3
31-40	9	25
41-50	11	30,6
51-60	6	16,7
61-70	7	19,4
Spolu	36	100

n- reálny počet respondentov

Z tabuľky nám vyplýva, že najvýraznejšie zastúpenie medzi dotazovanými pedagógmi je vekové rozpätie medzi 41 až 50 vekom života 30,6%, a najnižšie zastúpenie je medzi 18 až 30 vekom života a to iba 8,3%

Graf 2: Vekové zloženie respondentov

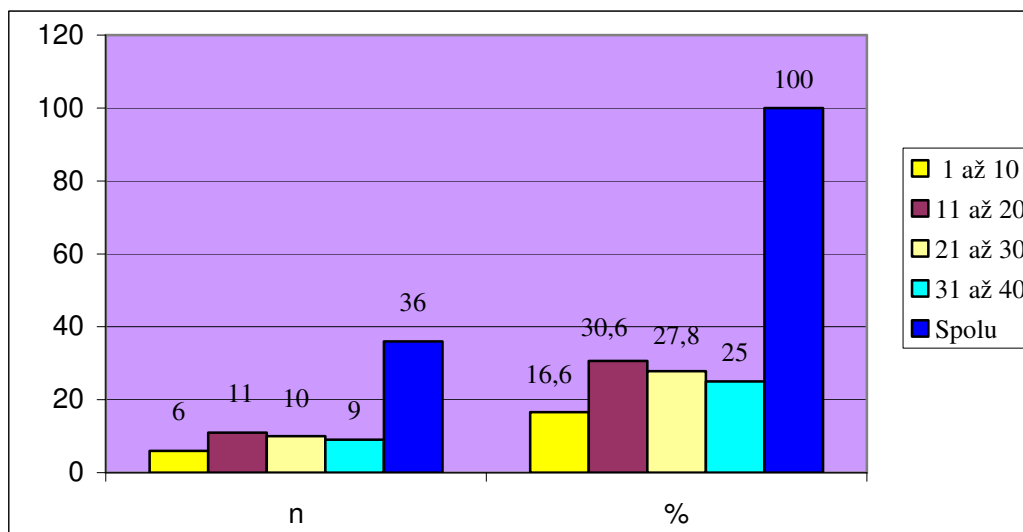
Tabuľka 3: Dĺžka pedagogickej praxe u respondentov

Dĺžka praxe	n	%
1 až 10	6	16,6
11 až 20	11	30,6
21 až 30	10	27,8
31 až 40	9	25
Spolu	36	100

n- reálny počet
respondentov

Dĺžka pedagogickej praxe by sa nám mohla spájať s tým, aké má životné skúsenosti pedagóg s rozmanitosťou svojich študentov a získanú prax. Z našich zistení vyplýva, že najväčšie zastúpenie majú pedagógovia s dĺžkou praxe od 11 do 20 rokov a najnižšie zastúpenie majú pedagógovia od 1 do 10 rokov praxe.

Graf 3: Vyjadruje dĺžku pedagogickej praxe našich respondentov

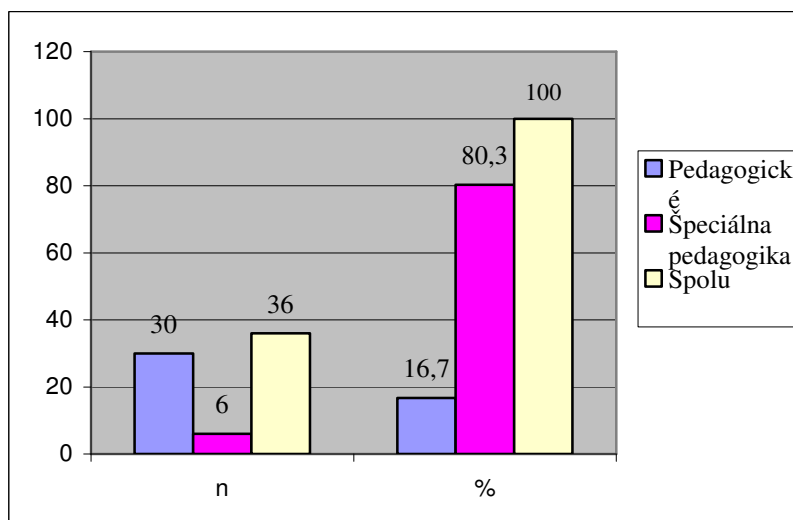

Tabuľka 4: Smer vzdelania pedagógov

n- reálny počet respondentov

Smer vzdelania	n	%
Pedagogické	30	16,7
Špeciálna pedagogika	6	80,3
Spolu	36	100

Graf 4: Vyjadruje akého smeru je vzdelanie respondentov

Tabuľka č.4 s grafom nám zaznamenáva, že všetci respondenti na oboch Základných školách sú vysokoškolsky vzdelaný a z toho 30 pedagógov má pedagogické zameranie a 6 pedagógov absolvovalo štúdium so zameraním na špeciálnu pedagogiku.

Tabuľka 5: Prvky, o ktoré pedagógovia obohacujú výučbu

	n	%
Rómske rozprávky	8	22,2
Rómske pranostiky	5	13,9
Dejiny Rómov	11	30,6
Nevyužívam žiadne	14	38,9
Iné: rómsky jazyk	2	5,6

n- reálny počet respondentov

Z tabuľky je zrejmé, že pedagógovia v nízkej miere obohacujú výučbu o rómske rozprávky, pranostiky, dejiny Rómov a rómsky jazyk. Najviac sú využívané dejiny Rómov, ktoré označilo 30,6% učiteľov a následne rómske rozprávky 22,2% učiteľov. Je evidentné, že sú tu značné medzery v nezájme pedagógov využívať tieto prvky na obohatenie a multikultúrny prístup vo výučbe.

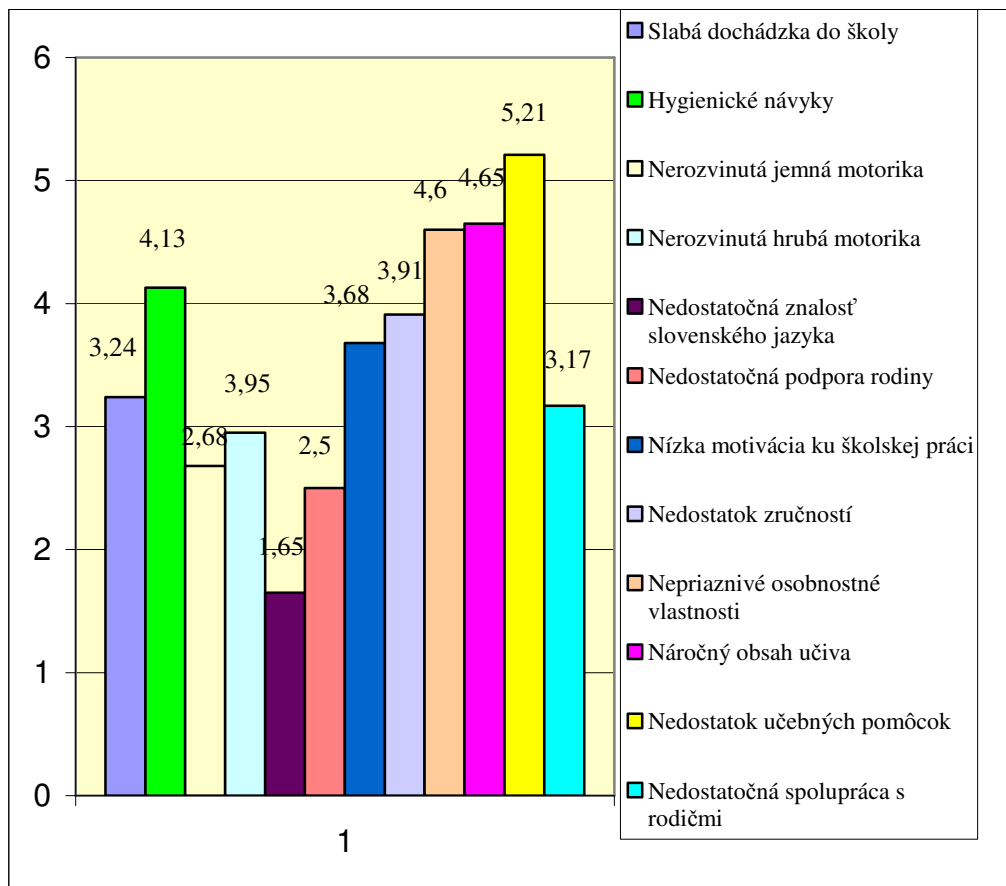
Tabuľka 6: Najväčšie problémy rómskych žiakov z pohľadu pedagógov

Slabá dochádzka do školy	3,24
Hygienické návyky	4,13
Nerozvinutá jemná motorika	2,68
Nerozvinutá hrubá motorika	3,95
Nedostatočná znalosť slovenského jazyka	1,65
Nedostatočná podpora rodiny	2,5
Nízka motivácia ku školskej práci	3,68
Nedostatok zručností	3,91

Nepriaznivé osobnostné vlastnosti	4,6
Náročný obsah učiva	4,65
Nedostatok učebných pomôcok	5,21
Nedostatočná spolupráca s rodičmi	3,17

Pedagógovia na základe svojich skúseností označili za najvýraznejší problém rómskych žiakov v 1. ročníku nedostatočnú znalosť slovenského jazyka, nedostatočnú podporu rodiny, nerozvinutú jemnú motoriku. Tieto problémy sú zapríčinené hlavne zanedbanou výchovou zo strany rodičov v predškolskom veku, ktorý si neuvedomujú aké neskoršie problémy svojmu dieťaťu spôsobujú.

Graf 5: Vyjadruje problémy, ktoré majú rómski žiaci v 1. ročníku podľa pedagógov

Tabuľka 7: Najvýstižnejšie charakteristiky rómskych žiakov.

Rómsky žiak	n	%
Nedisciplinovaný	23	63,9
Hlučný	28	77,8
Zlé hygienické návyky	12	33,3
Hyperaktívny	26	72,2
Živý	21	58,3
Agresívny	19	52,8
Lenivý	20	55,6
Vulgárny	19	52,8

n- reálny počet respondentov

Ďalej sa vyskytovali charakteristiky ako:

Zvedavý	5	Pohodlný	6
Nekritický	2	Spontánny	2
Povrchný	4	Nízka vytrvalosť v práci	2
Svojhlavý	5	Výbušnosť	4
Nemajúci rešpekt	7	Emotívny	8
Nedochvilný	4	Problémový	2

Číslo za charakteristikou vyjadruje početnosť odpovedí.

Pedagógovia najčastejšie rómskych žiakov označovali ako hlučných 77,8%, hyperaktívnych 72,2%, nedisciplinovaných 63,9, živé 58,3%, lenivých 55,6%, agresívnych a vulgárnych obe po 52,8%, a zlé hygienické návyky 33,3%. Ďalej sme uviedli ostatné charakteristiky, ktoré sa vyskytli viackrát ako raz.

Tabuľka 8: Najvýstižnejšie charakteristiky nerómskeho žiaka

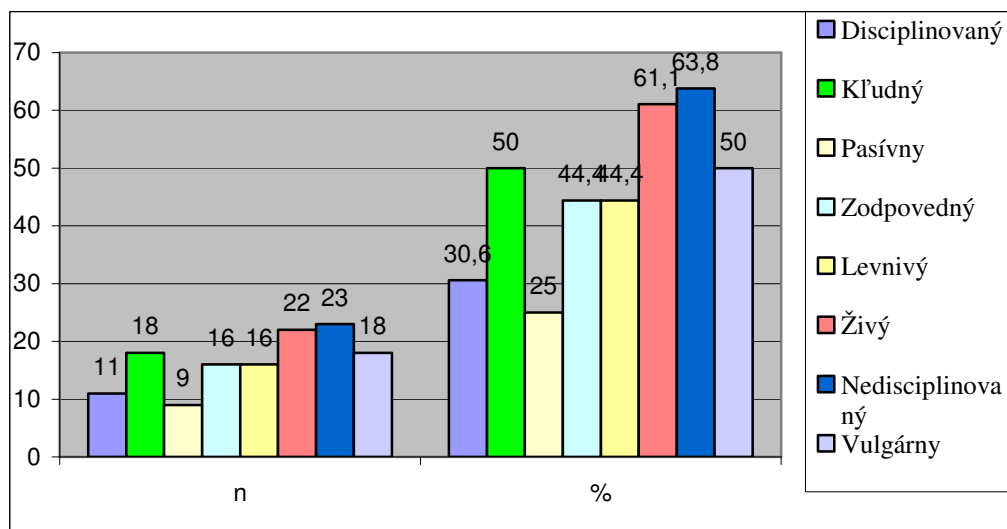
Nerómsky žiak	n	%
Disciplinovaný	11	30,6
Kľudný	18	50
Pasívny	9	25
Zodpovedný	16	44,4
Lenivý	16	44,4
Živý	22	61,1
Nedisciplinovaný	23	63,9
Vulgárny	18	50

n- reálny počet učiteľov

Ďalej sa vyskytovali charakteristiky ako:

Slušný	7	Tichý	3
Netrpezlivý	2	Obetavý	2
Hanblivý	3	Samostatný	4
Svedomitý	2	Nesústredený	2
Cieľavedomé	5	Pracovitý	5
Povrchný	2		

Graf 6: Charakteristiky nerómskych žiakov

Pedagógovia najčastejšie nerómskych žiakov označovali ako živých 83,3%, nedisciplinovaných 63,8%, vulgárnych a disciplinovaných obe po 52,8%, kľudných 50%, zodpovedných 44,4%. V tejto otázke nám išlo predovšetkým o to, akými charakteristikami označia učitelia rómskych a nerómskych žiakov a či vidia nejaké rozdiely medzi žiakmi v ich vlastnostiach a schopnostiach. Pedagógovia sa zhodli v charakteristike, že obe skupiny žiakov sú nedisciplinované a to rómske 63,9% a nerómske 63,8%, ďalej označili obe skupiny žiakov za živé rómske 58,3% a nerómske 61,1%, potom bola silne zastúpená charakteristika ako lenivý kde rómsky žiaci získali 55,6% a nerómsky 44,4%. No a nemohla chýbať ani vulgárnosť kde rómsky žiaci majú 52,8% a nerómsky 50%. Pedagógovia sa vyjadrovali, že u všetkých žiakov stúpajú prejavy nezáujmu, agresivity, lenivosti, a vulgárne prejavy.

Tabuľka 9: Typické vlastnosti rómskych žiakov

	n	%
Živelnosť	28	77,8
Vedia vyjednávať	26	72,2

Pohodlnosť	19	52,8
Muzikálnosť (tanec a spev)	27	75
Hlučnosť	23	63,9
Veselosť	20	55,6
Temperamentnosť	19	52,8
Emotívnosť	12	33,3
Kolektívnosť	9	25

Pedagógovia ďalej prisudzovali rómskym žiakom nasledovné vlastnosti a schopnosti typické pre rómskeho žiaka:

Súdržný	5	Robí len to čo sa mu páči	4
Lenivý	6	Klame	4
Spontánny	3	Pohyblivý	4
Neodbytný	2	Nedisciplinovaný	7
Agresívny	4	Usilovný	3
Dobrosrdečný	3	Neprispôsobivý	2

Z vyhodnotenia sme dospeli k záverom, že rómski žiaci majú podľa hodnotenia učiteľov tieto najvýraznejšie - najfrekvencovanejšie typické vlastnosti ako: muzikálnosť /(tanec a spev) 75%, živelnosť 77,8%, vedia vyjednávať 72,2%, sú hluční 63,9%, veselí 55,6%, temperamentní a pohodlní obe po 52,8% a emotívni 33,3%. Pedagógovia zväčša prisudzovali kladné vlastnosti rómskym žiakom. Jeden učiteľ sa vyjadril, že pri nejakom konflikte žiaci reagujú na svoju obranu tým, že pedagóg je voči ním zaujatý, pretože sú Rómovia a dodal, že žiaci tento postoj vidia u rodičov, tak ho preberajú aj oni na seba.

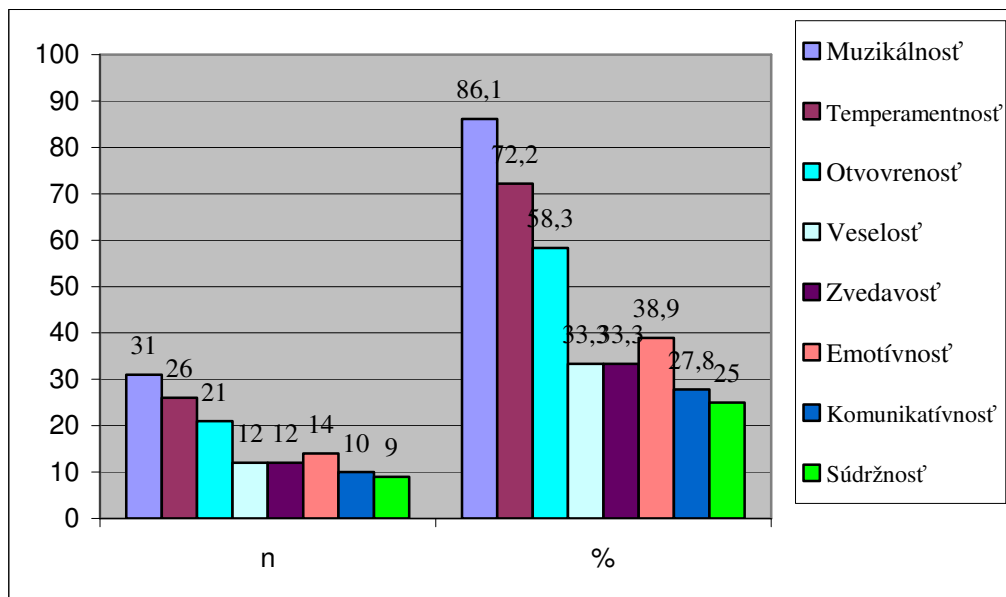
Tabuľka 10: Najlepšie osobnostné vlastnosti a schopnosti rómskych žiakov

	n	%
Muzikálnosť	31	86,1
Temperamentnosť	26	72,2
Otvorenosť	21	58,3

Veselosť	12	33,3
Zvedavosť	12	33,3
Emotívnosť	14	38,9
Komunikatívnosť	10	27,8
Súdržnosť	9	25

Pedagógovia označili za najlepšie osobnostné vlastnosti a schopnosti rómskych žiakov muzikálnosť, ktorú označilo 86,1% pedagógov, ďalej temperamentnosť 72,2% pedagógov, následne otvorenosť 58,3%, emotívnosť 38,9% učiteľov pokladá za najlepšiu vlastnosť rómskych žiakov po 33,3% získali veselosť a zvedavosť. Uvádzame len tie charakteristiky, ktoré získali viac ako 20%.

Graf 7: Najlepšie osobné vlastnosti a schopnosti rómskych žiakov

n- reálny počet respondentov

Tabuľka 11: Najhoršie osobnostné vlastnosti a schopnosti rómskych žiakov

	n	%
Nezáujem o vzdelanie	20	55,6
Agresivita	17	47,2
Klamstvo	26	72,2
Neprispôsobivosť	14	38,9
Krádež	16	44,4
Nedisciplinovanosť	24	66,7
Lenivosť	22	61,1
Hlučnosť	19	52,8
Nezodpovednosť	23	63,9
Nesamostatnosť	18	50

n- reálny počet respondentov

Pedagógovia označovali za najhoršie osobnostné vlastnosti rómskych žiakov klamanie až 72,2% pedagógov, nedisciplinovanosť 66,7% pedagógov, nezodpovednosť 63,9%, lenivosť 61,1% a nezáujem o vzdelanie 55,6% pedagógov, ďalej hlučnosť 52,8% a nesamostatnosť 50%. Nezáujem o vzdelanie

ako sme písali v práci vychádza z toho, aký záujem a nároky kladú samotný rodičia na dieťa. Nesamostatnosť nám plynie z toho, že v rómskej spoločnosti je všetko pod vplyvom kolektivismu, takže aj rozhodovanie vychádza vždy z kolektívneho rozhodnutia a žiaci nie sú vedení k tomu, aby sa samostatne rozhodovali a konali. Opäť uvádzame iba tie vlastnosti, ktoré presahujú viac ako 50%.

5.5 Závery z prieskumu a odporúčania pre prax

Cieľom nášho výskumu bolo zistiť, či pedagógovia poznajú žiakov v triede a či vedia predchádzať adaptačným problémom. Taktiež ako sú pripravení na prácu s rómskymi žiakmi, ako vnímajú rómskych žiakov, aké sú najčastejšie bariéry rómskych žiakov pri vstupe do školy a či sa pedagógovia snažia využívať a aplikovať rôzne prvky z multikultúrnych disciplín do vyučovania. Realizovaný prieskum hodnotíme ako prínosný a jeho výsledky sú užitočné nielen pre pedagógov, ale pre všetkých, ktorí majú záujem o túto problematiku.

Hypotézou č.1 sme sa snažili zistiť ako samotní pedagógovia vnímajú rómskych žiakov ich osobnostné vlastnosti a schopnosti a či sú rozdiely vo vnímaní rómskych a nerómskych žiakov. Túto hypotézu sme skúmali viacerými otázkami. Pedagógovia za najvýstižnejšie charakteristiky rómskych žiakov a nerómskych žiakov uvádzali zväčša tie isté ako máme možnosť vidieť v tabuľke č. 3 a 4 a v grafe č.2. Z vyhodnotenia sa nám javí, že pedagógovia obe skupiny žiakov vnímajú rovnako, čo vyplýva aj z rovnakých najčastejších charakteristík ako sú žiaci nedisciplinovaní, vulgárni, živí a leniví. Iba rómski žiaci mali aj výrazné zastúpenie v hodnotení ako hluční čo nám príde ako samozrejme, pretože to vychádza zo spôsobu komunikácie doma v rodine a hlavne je to typické pre samotných Rómov a aj zvýšená gestikulácia pri komunikácii oproti majoritnému obyvateľstvu. Pedagógovia mali možnosť vyjadriť podľa nich typické vlastnosti a schopnosti rómskych žiakov, kde boli najčastejšie odpovede ako živelní, muzikálni- spev a tanec, vedia vyjednávať, sú hluční a veselí. Najlepšie vlastnosti a schopnosti rómskych žiakov sú muzikál-

nosť, temperament, otvorenosť, a emotívnosť a najhoršie uvádzali učitelia klamstvo, nedisciplinovanosť, nezodpovednosť a lenivosť. Taktiež to, že sa nerobia rozdiely medzi žiakmi svedčí aj fakt, že ani na jednej škole sa nenachádza čisto rómska alebo nerómska trieda a všetci žiaci sa učia spolu. Z celkového hodnotenia nám vyplýva, že učitelia vnímajú rómskych žiakov rovnako ako nerómskych a nerobia medzi nimi rozdiely. Teda hypotéza č.1 sa nám potvrdila.

V hypotéze č.2 sme sa snažili zistiť aké bariéry trápia rómskych žiakov v prvom ročníku podľa hodnotenia pedagógov. Za najväčší problém pokladajú pedagógovia nedostatočnú znalosť slovenského jazyka, nedostatočnú podporu zo strany rodičov, nerozvinutú jemnú motoriku a nedostatočnú spoluprácu so strany rodičov, ostatné možnosti sa pedagógom nejaví ako najväčší problém ako je zrejme z grafu č.1. Môžeme teda konštatovať, že aj hypotéza č.2 sa nám potvrdila, že žiakov trápia viaceré problémy v prvom ročníku.

V hypotéze č.3 sme skúmali, či pedagógovia aplikujú predmety v rámci multikultúrnych disciplín do výučby, a či tak dávajú možnosť rómskym žiakom pocítiť, že aj ich kultúra, tradície a zvyky sú dôležité, a tým sa snažia o multikultúrny prístup vo výučbe. Ako máme možnosť vidieť v tabuľke č.1, väčšina pedagógov sa snaží vkladať prvky dejín Rómov, rómskych rozprávok, pranostiek, prísloví a múdrosti do výučby a dvaja učitelia uviedli, že aj o rómsky jazyk obohacujú vyučovanie. Teda hypotéza č.3 sa nám potvrdila.

Na základe preskúmania celej problematiky navrhujeme nasledovné odporúčania pre prax:

- Vytvárať pre pedagógov rómskych žiakov semináre a kurzy s povinnou účasťou zamerané na získanie si nových vedomostí z oblasti multikultúry.
- Motivovať pedagógov k tomu, aby pri práci so žiakmi využívali viac netradičných postupov, foriem a metód, ktoré hodinu oživia a žiakov viac zaujmú.
- Aby bol kladený dôraz na to, že sa musí komponovať do výučby aj multikultúrna výchova.

- Aby sa zvýšila spolupráca s pedagógov a s rómskym rodičom, aby boli zapájaní do školských akcií a bola im poskytnutá spolupráca ako dozor na školskom výlete alebo triednom večierku, aby sa ich schopnosti využívali v triede ako plnohodnotný zdroj poznatkov a skúseností.
- Aby sa každé rómske dieťa dostalo do materskej školy, kde sa má možnosť adekvátne pripraviť na vstup do školy.

ZÁVER

Jedným z konkrétnych meradiel úspechov spoločnosti v tej ktorej krajine je spôsob života vo všetkých prejavoch každodennej činnosti – dôstojný, tvorivý a zdravý život celého jej spoločenstva.

Každý pedagóg, ktorý príde do kontaktu s rómskym žiakom, by mal byť pripravený na takúto prácu. Musí mať ku každému žiakovi individuálny prístup a vedieť vytvoriť, také metódy, ktoré budú rešpektovať špecifiká rómskeho dieťaťa. Rómsky žiak potrebuje prežiť v škole pocit úspechu, aby si k nej utvoril kladný vzťah. Predovšetkým pedagóg mu môže dať pocítiť tento úspech, a tak utvárať jeho sebavedomie.

Rómovia žijú v biednych podmienkach, najsmutnejšie na tom je, že nevyvíjajú žiadnu snahu aby sa tento stav zmenil. V týchto podmienkach v ktorých žijú však nemôžu zabezpečiť harmonický vývoj svojich detí.

Dôležité pre nás, budúcich špeciálnych pedagógov, musí byť predovšetkým morálne svedomie, ktoré prebúdza človeka, aby si uvedomil svoju vlastnú hodnotu a hodnotu iných. Umením je poznanie pravých morálnych hodnôt – pravdy, spravodlivosti, pokoja, lásky.

Budúcnosť začína vtedy, keď si uvedomíme tieto fakty a keď cítime zodpovednosť za vzťahy s inými.

ZOZNAM POUŽITEJ SLOVENSKEJ LITERATÚRY A ZDROJOV

ANTOL, Pavol. *Rodinné obyčaje Rómov v obci Sol'*. In: Neznámi Rómovia (zost. A.B.Mann), Bratislava:1992.165 s.

CINA, Stanislav. *Rómsky jazyk*. Rómsko-slovenský a slovensko-rómsky slovník pre učiteľov rómskych žiakov. Prešov: Metodicko-pedagogické centrum,2006.Prvé vydanie, ISBN 80-8045-419-1.

ĎURIČEKOVÁ, Magdaléna. *Edukácia rómskych žiakov*. Metodické centrum Prešov , Prešov: 2000. Prvé vydanie, ISBN 80-8045-211-3.

FULKOVÁ Emília. *Identita Rómov cez ich kultúrnu gramotnosť*. Bratislava: 1997. Štúdio-dd. 59 s. ISBN 80-967263-3-1.

FÜLLOPOVÁ, Sandra. HASNA, Zuzana. *Multikulturart – spoznaj kultúru menšín*. Metodická príručka pre učiteľov stredných škôl. Bratislava: Lúč pre OZ Človek v ohrození, 2009. 66 s. ISBN 978-80-7114-777-0.

GAVORA,P. *Úvod do pedagogického výskumu*. Brno: Paido, 2010. 261 s. ISBN 80-85931-79-6.

HANCOCK,I. *My rómsky národ*. Bratislava: PETRUS, 2005. Prvé vydanie, ISBN 80-88939-97-6.

HORVÁTHOVÁ, E. *Cigáni na Slovensku*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1964.

HRECHOVÁ, H. *Etika, sociálne vzťahy, spoločnosť*. Prvé vydanie, Bratislava: VEDA, 2005. 338 s. ISBN 80-224-0849-2.

HRONCOVÁ, J. HUDECOVÁ, A. MATULAYOVÁ, T. *Sociálna pedagogika a sociálne práca*, Banská Bystrica: 2001

JANAS, Karol. *Perzekúcie Rómov v Slovenskej republike (1939-1945)*. Prvé vydanie. Bratislava: Ústav pamäti národa 2010. 112 s. ISBN 978-80-89335-30-5.

KALAMÁROVÁ, Katarína. In: KLÍMA ŠKOLY 21. STOROČIA Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou, Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 6. mája 2008. ISBN 978-80-8083-586-6

KOVÁČ, Milan, MANN, Arne B. *Magická ochrana novorodenca u Rómov na Slovensku*. In: Boh všetko vidí – duchovný svet Rómov na Slovensku. Bratislava: Cronos, 2003.

LUŽICA, René. *Kapitoly z rómskej kultúry*. Trnava: 2004, 97 s. ISBN 80-89104-34-7.

MANN, Arne B. *Neznámi Rómovia*. Zborník Národného ústavu SAV, ISTER SCIENCE PRESS, spol.s.r.o. Bratislava: 1992. 215 s. ISBN 80-900486-2-3.

MANN, Arne B. *Svadba na Slovensku*. Zborník referátov z vedeckej konferencie MÚZEÁ a ETNIKÁ k Roku tolerancie, 22.6.1995 v Slovenskom národnom múzeu – Etnografickom múzeu, Martim, Bratislava: SNM, 1996.

MANN, Arne B. *Obyčaje pri narodení dieťaťa u Rómov na Slovensku*. (separát) In: Tradičná ľudová kultúra a výchova v Európe, Akademická Nitra 1994, Ústav etnológie SAV, Bratislava: Katedra folkloristiky a regionalistiky, FHV, VŠPg. Nitra

MANN, Arne B. *Obyčaje pri mŕtvom a pohreb na Slovensku*. In: Obyčajové tradície pri úmrtí a pochovávaní na Slovensku (separát). Bratislava:LÚČ, 2001.

MANN, Arne B *Vartovanie pri mŕtvych u Rómov na Slovensku* . Separát zo zborníka Kultové a sociálne aspekty pohrebného rítu od najstarších čias po súčasnosť, Slovenská archeologická spoločnosť, Slovenská národopisná spoločnosť, Bratislava 1993. 128 s.

MANNIOVÁ, Jolana *Učiteľ v procese výchovy a vzťahov*. Ivanka pri Dunaji: Axima 2008 198 s., Prvé vydanie. ISBN 978-80-969178-5-3.

MISTRÍK, Erich a kol. *Multikultúrna výchova v škole*. Nadácia otvorenej spoločnosti, Bratislava:2008, ISBN 978-80-969271-4-2.

NÉMETH, O. Špeciálnopedagogické poradenstvo na Slovensku. Prvé vydanie. Bratislava: Sapiaientia, 2010.200 s. ISBN 978-8089229-20-8.

ROSINSKÝ, R., KLEIN, V. Aktuálne sociálno-psychologické problémy v škole. Nitra: CCV PF UKF v Nitre, 2008. 53 s. ISBN 978-80-8094-272-4.

SEIDLER, P., ŽOVINEC, E., KURINCOVÁ, V. Edukácia a inklúzia žiakov so špeciálnymi potrebami. Nitra: CCV PF- UKF v Nitre, 2008. ISBN 978-80-8094-292-2.

SELICKÁ, Denisa. *Sociálna pedagogika ako živá pomoc pre rómsku rodinu*. Bratislava: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. 2009. 121 s. ISBN 978-80-8094-618-0.

STOJKA, Peter. PIVOŇ, Rastislav. *Náš život, Amáro Trajo*. Bratislava:SD

STUDIO, 2003. 138s. ISBN 80-969055-0-3.

SCHMIDTOVÁ, Elena. *Problém rómskych detí odkázaných na spoločnosť* In: Neznámi Rómovia, Zborník vydal Národopisný ústav SAV, ISTER SCIENCE

ŠALING, S.- ŠALINGOVÁ – IVANOVÁ, M.– MANÍKOVÁ, Z. : *Veľký slovník cudzích slov*, SAMO Prešov 2006,1391 s. ISBN 80-89123-05-8

PRESS, spol.s.r.o. Bratislava:1992, ISBN 80-900486-2-3.

ÚSTAVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY z 1. septembra 1992 č. 460/ 1992 Zb.

VALACHOVÁ, Daniela, KADLEČÍKOVÁ, Zuzana, BUTAŠOVÁ, Anna, ZELINA, Miron. *Vzdelávanie Rómov*. Prvé vydanie Bratislava: SPN. Svornosť,a.s. 2002.205s.. ISBN 80-80-03339-8.

VAŠEK,Š. *Špeciálna pedagogika*. Prvé vydanie. Bratislava: Sapiientia, 1996. 179.s. ISBN 80-967180-3-7.

VAŠEK,Š. *Špeciálnopedagogická diagnostika*. Prvé vydanie. Praha: Vysoká škola Jana Amose Komenského, 2006.140 s. ISBN 80-86723-21-6.

ZELINA, Miron. *Stratégie a metódy rozvoja osobnosti dieťaťa*. Bratislava: Iris, 1994.167 s. ISBN 80-967013-4-7.

ZELINA, Miron *Teórie výchovy alebo hľadanie dobra*. Bratislava: SPN, 2004. 231 s. ISBN 80-10-00456-1.

ZOZNAM POUŽITEJ ZAHRANIČNEJ LITERATÚRY A ZDROJOV

BALVÍN, Jaroslava. *Výchova a vzdělávání romských žáků jako pedagogický systém*. Praha: Radix 2004 206s. Prvé vydanie. ISBN 80-86031-48-9.

HÁJKOVÁ, Vanda, STRNEDOVÁ, Iva. *Inkluzivní vzdělávání*. Praha: Grada Publishing, a.s. 2010. 224 s. Prvé vydanie. ISBN 978-80-247-3070-7.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 288 s. ISBN 80-7178-585-0.

KLUGEROVÁ, Jarmila, PRÁZOVÁ, Irena, VACÍNOVÁ, Tereza. *Jak vypracovat bakalářskou, diplomovou, rigorózní a disertační práci*. Tretie prepracované vydanie Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2010. 48 s. ISBN 978-80-7452-004-4.

KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*. Prvé vydanie. Praha: Portál, 1997. 128 s. ISBN 80-7178-123-1.

MANN, Arne B. *.Duchovný rozvoj – podmienka urýchlenia spoločenského rastu rómskeho obyvateľstva na Slovensku*. In: *Etnika v pohybu*, Medzinárodné kolokvium 31.5.- 1.6.1994 Slezský sborník, Slezský ústav SZM v Opavě, ročník/93, 1995.

MUNDEN, A., ARCELUS, J. *Poruchy pozornosti a hyperaktivita*. Prvé vydanie. Portál, 120. s. 2002, ISBN 80-7178-625-X.

NAVRÁTIL, P. a kol. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál, 2003

PLACE,M.,ELLLIOTT,J.*Dítě v nesnázích, prevence, Příčiny, terapie.* Prvé vydanie. Praha:Grada,2002.208 s. ISBN 80-247-0182-0.

RAKOUŠOVÁ, A. *Integrace obsahu vyučování.* Prvé vydanie. Praha: Grada, 2008, 160 s., ISBN 978-80-247-2529-1

ŘÍČAN,P. *Agresivita a šikanopvanie medzi ľuďmi.*Praha: Education 1998. 85 s. ISBN 80-967532-2-3.

ROGGE J.U. *Deti potrebujú hranice.*Druhé vydanie. Praha: Portál, 2000. 136s. ISBN 80-7178-418-4.

SLOWÍK,J. *Speciální pedagogika.* Prvé vadanie. Praha: Grada Publisching, 2007. 160 s. ISBN 978-80-247-1733-3

ŠÍŠKOVÁ, Tatjana,ed. *Výchova k toleranci a proti rasizmu.* Druhé vydanie, Praha: Portál, 2008. 280s. ISBN 978-80-7367-182-2.

ŠMÍD, Tomáš, VAŘURA, Vladimír. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru.* Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007.278 s. ISBN 978-80-7325-126-0.

ŠOTOLOVÁ, Eva. *Vzdelávání Romů.* Štvrté vydanie. Praha: Univerzita Karlova, 2011.154 s.. ISBN: 978-80-246-1909-5.

ZELINKOVÁ,O. *Poruchy učení.*,11. vydanie,Praha: Portál,2009.,264 s.ISBN 978-80-7367-514-1.

ZOZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJOV

SLOVENSKO KULTÚRNY PROFIL. Dostupné z www:
<http://www.slovakia.culturalprofiles.net/?id=-12705> [cit. 2011 – 08-01]

MUŠINKA,A.,BANČ V. *Pokrízová obnova SR: Zvyšovanie zamestnanosti a inklúzia Rómov*[online] [cit. 2011- 0 7 -4]

Dostupné na www:

KARIKOVÁ,S. *Klíma školy 21. storočia*. Zborník príspevkov z vedeckej konferenci s medzinárodnou účasťou. [cit. 2011- 0 7 -4]

LORAN,T. Marginalizovaní Rómovia ako špecifický potenciál ľudského kapitálu.[online].
<http://2010.rnlweb.org/modules.php?name=News&file=article&sid=17243> [cit. 2011- 07-05]

Revidovaný národný akčný plán. Dekády začleňovania rómskej populácie 2005 – 2015 na rok 2011 – 2015. file:///C:/Documents and Settings/Admin/Desktop/splnomocnenkyna-vlady-slovenskej-republiky-pre-romske-komunity [cit. 2011- 07- 23]

Strednodobá koncepcia rozvoja rómskej národnostnej menšiny v Slovenskej republike SOLIDARITA– INTEGRITA – INKLÚZIA 2008 - 2013
http://romovia.vlada.gov.sk/data/att/12370_subor.pdf [cit. 2011- 07-02]

Medium-term Concept of the Development of the Roma National Minority in the Slovak Republic SOLIDARITY– INTEGRITY – INCLUSION 2008 – 2013 http://romovia.vlada.gov.sk/data/att/12371_subor.pdf [cit. 2011- 0 7 -4]

ZOZNAM TABULIEK A GRAFOV

Zoznam tabuliek

TABUĽKA 1: Pohlavie respondentov.....	74
TABUĽKA 2: Vekové zloženie respondentov.....	74
TABUĽKA 3: Dĺžka pedagogickej praxe.....	75
TABUĽKA 4: Smer vzdelania pedagógov.....	76
TABUĽKA 5: Prvky o ktoré pedagógovia obohacujú výučbu.....	77
TABUĽKA 6: Najväčšie problémy rómskych žiakov z pohľadu pedagóga.....	77
TABUĽKA 7: Najvýstižnejšie charakteristiky rómskych žiakov.....	79
TABUĽKA 8: Najvýstižnejšie charakteristiky nerómskych žiakov.....	79
TABUĽKA 9: Typické vlastnosti rómskych žiakov.....	81
TABUĽKA 10: Najlepšie osobnostné vlastnosti a schopnosti róms. žiakov	82
TABUĽKA 11: Najhoršie osobnostné vlastnosti a schopnosti róms. žiakov..	83

Zoznam grafov

GRAF 1: Zastúpenie pohlavia respondentov.....	74
GRAF 2: Vekové zloženie respondentov.....	75
GRAF 3: Vyjadruje dĺžku pedagogickej praxe respondentov.....	76
GRAF 4: Vyjadruje akého smeru je vzdelanie respondentov.....	76
GRAF 5: Vyjadruje problémy, ktoré majú rómski žiaci v 1. roč. podľa p.....	78
GRAF 6: Charakteristiky nerómskych žiakov.....	80
GRAF 7: Najlepšie osobné vlastnosti a schopnosti rómskych žiakov.....	83

PRÍLOHY

Príloha A - Dotazník

DOTAZNÍK

Dobrý deň, volám sa Terézia Soláriková pracujem na diplomovej práci a jej súčasťou je aj tento dotazník mapujúci adaptačné problémy rómskeho žiaka v škole. Prosím Vás o jeho vyplnenie.

Údaje o respondentovi

Pohlavie:

Vek: (zakrúžkujte) a) 18 – 30 r. b) 31 – 40r. c) 41 – 50 r. d) 51 – 60 e).61 - 70

Dĺžka pedagogickej praxe:(zakr.) a) 1 -5 r. b) 6 - 10 r. c) 11 – 20 r. d) 21 a viac r.

Ukončený stupeň vzdelania: (zakrúžkujte) a) VŠ ukončené, neukončené b) Vyššie odborné

Vaše vzdelanie je smeru (pedagogické, špeciálne, atď.):

.....

1 Obohacujete vyučovanie o:

- a) O rómske rozprávky
- b) O rómske pranostiky, príslovia, múdrosti
- c) O dejiny Rómov
- d) O žiadne zo spomenutého nevyužívam
- e) O iné (uveďte)

2 Na základe vašich skúseností, čo považujete za najväčšie problémy rómskych žiakov v 1. ročníku ? Vaše hodnotenie označte na škále od 1 po 6 podľa dôležitosti, pričom 1 znamená najväčší problém, 6 najmenší problém.

a.	slabá dochádzka do školy	1	2	3	4	5	6
b.	hygienické návyky	1	2	3	4	5	6
c.	nerozvinutá jemná motorika	1	2	3	4	5	6
d.	nerozvinutá hrubá motorika	1	2	3	4	5	6
e.	nedostatočná znalosť slov. jazyka	1	2	3	4	5	6
f.	nedostatočná podpora rodiny	1	2	3	4	5	6
g.	nízka motivácia ku škols. práci	1	2	3	4	5	6
h.	nedostatok zručností	1	2	3	4	5	6
	potrebných na zvládnutie učiva						
i.	nepriaznivé osobnostné vlastnosti	1	2	3	4	5	6

j.	príliš náročný obsah učiva	1	2	3	4	5	6
k.	nedostatok učebných pomôcok	1	2	3	4	5	6
l.	nedostatočná spolupráca s rodičmi	1	2	3	4	5	6

2.

2.

3 Vymenujte štyri najvýstižnejšie charakteristiky rómskeho žiaka a nerómskeho žiaka:

.....

(napr. živé, hlučný, hyperaktívny...)

rómsky žiak

nerómsky žiak

1.

1.

2.

2.

3.

3.

4.

4.

4 Aké sú, podľa Vašej mienky, typické vlastnosti a schopnosti rómskych žiakov ?

1

2

3

5 Ktoré sú podľa vašej mienky najlepšie osobné vlastnosti a schopnosti rómskych žiakov ?

1

2

3

6 Ktoré sú podľa vašej mienky najhoršie osobné vlastnosti a schopnosti rómskych žiakov ?

1

2

3

Ďakujem za Váš čas, ktorý ste venovali vyplneniu dotazníka.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Meno autora: Bc. Terézia Soláriková

Odbor: Špeciálna pedagogika- odbor

Forma štúdia: Kombinovaná

Názov práce: Etnické skupiny a ich problémy

Rok: 2012

Počet strán textu bez príloh: 79

Celkový počet strán príloh: 2

Počet titulov slovenskej literatúry a zdrojov: 36

Počet titulov zahraničnej literatúry a zdrojov: 17

Počet internetových zdrojov: 7

Vedúci práce: PhDr. Edita Ondričková